

Araştırma Makalesi / Research Article

**KÖY ENSTİTÜLERİYLE İLGİLİ
MECLİSTE YAPILAN YASAL DÜZENLEMELER
(1937-1966)***

Recep BÜYÜKTOLU**

Oral ATEŞ***

Öz

Köy enstitüleri Cumhuriyet Türkiye'sinin değerlerini ülkenin en ücra köşelerine kadar ulaştıran, köylüleri yeni rejimle buluşturan, kaynaştırmayı ve kırsal kalkınmayı amaçlayan önemli bir eğitim hamlesidir. Köylerde ihtiyaç duyulan öğretim faaliyetlerinin yanı sıra taşradaki yaşamı kolaylaştıracak ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetleri modern ve evrensel bir bilinçle gerçekleştirme, geliştirme düşüncesinin ürünüdür. 1939 yılında toplanan Birinci Maarif Şurası'nda alınan kararların ardından köy enstitüleri, ilk olarak 17 Nisan 1940 tarihinde açılmıştır. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün ve Cumhuriyet Halk Partisi iktidarının özel önem verdiği bu okullar Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in başkanlığı döneminde faaliyetlerine başlamış olsa da okulların mimarı İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'tur. İlerleyen yıllarda bu okulların sayısı 21'e ulaşmıştır. Beş yıllık bir eğitim öğretim süresine sahip bu okullarda uygulanan müfredat; kültür dersleri, tarım dersleri ile uygulamaları, teknik dersler ile uygulamaları, müzik ve folklor uygulamaları gibi çalışmalardan oluşmaktaydı. Faaliyetleri ve mezunları üzerine zaman zaman büyük tartışmaların yaşandığı bu okullar Celal Bayar'ın cumhurbaşkanlığı ve Demokrat Parti iktidarı döneminde, 1954 yılında, ilk öğretmen okullarına dönüştürülerek kapatılmıştır. Çalışmada 1930'lu yılların ilk yarısında tartışılmaya başlanan ve 1940-1954 yılları arasında Türkiye'nin pek çok yerinde eğitim ve öğretim faaliyetlerini sürdüren köy enstitülerinin açılması, teşkilatlanması, yaşanan aksaklıkların giderilmesi ve bu okulların kapatılması gibi gerekçelerle Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan yasal düzenlemelere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Köy Enstitüleri, Yasalar, Öğretmen Okulları, İsmail Hakkı Tonguç, Eğitim ve Öğretim.

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır.

There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü, (recepbuyuktolu@hotmail.com), (Orcid: 0000-0001-6140-7398).

*** Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü, (oralates67@gmail.com), (Orcid: 0000-0002-6197-0890).

LEGAL REGULATIONS MADE FOR THE ESTABLISHMENT OF VILLAGE INSTITUTE (1937-1966)

Abstract

The village institutes were an important educational move that brought the values of Republican Türkiye to the remotest corners of the country, brought the villagers together with the new regime, and aimed to integrate them and rural development. It is the product of the idea of realizing and developing economic, social and cultural activities that will facilitate life in the countryside with a modern and universal consciousness, as well as the educational activities needed in the villages. After the decisions taken in 1939 at the First Education Council, village institutes were first opened on April 17, 1940. Although these schools, which were given special importance by President İsmet İnönü and the Republican People's Party government, started their activities during Hasan Ali Yücel's Ministry of National Education, the architect of the schools was İsmail Hakkı Tonguç, the General Director of Primary Education. In the following years, the number of these schools reached 21. The program implemented in these schools, which had a five-year education period, consisted of cultural courses, agricultural courses and practices, technical courses and practices, music and folklore practices. These schools, whose activities and graduates were the subject of great controversy from time to time, were closed down in 1954, during the presidency of Celal Bayar and the Democrat Party government, by being transformed into primary teacher schools. In our research, the legal arrangements made in the Grand National Assembly of Türkiye for the reasons such as the opening, organization, elimination of the problems experienced and closure of the village institutes, which started to be discussed in the first half of the 1930s and continued their education and training activities in many parts of Türkiye between 1940-1954, are included.

Keywords: *Village Institutes, Laws, Teacher Training Schools, İsmail Hakkı Tonguç, Education and Training.*

Giriş

Osmanlı Devleti zamanında yapılan ve yukarıdan aşağıya doğru olan yenileşme hareketleri halkın yaşantısında köklü bir değişiklik meydana getirememiştir. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde yapılan yenilik hareketleri de kentlerde küçük bir azınlığın ve onların taşradaki uzantılarına hizmet etmekten öteye gitmemiştir. Yapılan inkılaplara, söylemlere ve çıkarılan yasalara karşın nüfusun büyük bir bölümünü barındıran köylerde, şehirlere oranla daha ilkel bir yaşam devam etmektedir ve bu durum Cumhuriyetin halkçı felsefesine uygun düşmeyen bir görünümdür.¹ Bu nedenle Cumhurbaşkanı Atatürk ve yeni Türk Devletinin diğer önde gelen idarecileri yeniliklerin topluma yayılabilmesi için eğitim ve öğretim faaliyetlerine özel önem vermişlerdir. Bu noktada üzerinde hassasiyetle durulan en önemli husus ise Cumhuriyet rejiminin felsefesini en ücra noktalara kadar ulaştırabilecek ve yeni yetişecek nesillere bu felsefeyi aşılayabilecek öğretmenlerin yetiştirilmesini sağlamaktır. Köy Enstitüleri'nin kurulması bu düşüncenin en önemli adımlarından biri olmuştur.

Cumhuriyetin ilanının ardından başlatılan eğitim reformunda yurt dışından getirilen uzmanlardan yararlanma yoluna gidilerek, Kühne, Omar Buyse, E. Walter Kemerrer, Berkly Parker ve John Dewey gibi bilim adamları Türkiye'ye getirilmiş ve Türk eğitim sistemiyle ilgili raporlar hazırlattırılmıştır.² Bunların yanı sıra eğitimin temel sorunlarından olan nitelikli öğretmen yetiştirmek amacıyla pek çok yasal düzenleme yapılmıştır. Bunlardan ilki 13 Mart 1924'de kabul edilen Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu'dur. 31 maddeden oluşan kanunda öğretmenlerin atamalarında adaylarda aranan mezuniyet durumları, özlük hakları, maaş artışları, kıdem durumları ve öğretmenlere verilebilecek disiplin cezaları açıklanmıştır. Kanunda öğretmen olabilmek için 20-45 yaş aralığında olma şartı aranmıştır.³ 22 Mart 1926 tarihli 27 maddeden ibaret olan Maarif Teşkilatına Dair Kanun'da ise eğitim ve öğretim işlerinin genel şeması ve bakanlığın merkez ve taşra teşkilat yapısının ana hatları belirtilmiştir. Buna göre ilkokullar; kasaba ve şehir yatılı, kasaba ve şehir gündüz, köy yatılı, köy gündüz mektepleri şeklinde tanımlanmıştır. Süresi 3 yıl olarak ifade edilen köy okullarındaki yönetici ve öğretmenler, çocuklarını köy

1 Servet Tanilli, "Köy Enstitüleri ve Mirası: Gerçekler ve Gelecek", *Kuruluşunun 70. Yılında Bir Toplumsal Değişim Projesi Olarak Köy Enstitüleri Sempozyumu, (14-17 Nisan 2010)*, Kastamonu, 2010, s. 13.

2 Fevzi Çakmak, "Kuruluşundan Kapatılışına Kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi İçerisinde Köy Enstitülerine Yönelik Muhalefet", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.VI, S.15, 2007, s. 223.

3 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, İçtima: 11, 13 Mart 1340 Perşembe, ss. 386-407; <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar> (Erişim: 03.01.2024); Osmanlı Döneminde açılmış ve il özel idarelerine bağlı olan erkek ve kız öğretmen okulları ise daha önceden, 1 Eylül 1923'te Maarif Vekâletine bağlanmış ve masrafları genel bütçeden karşılanmaya başlanmıştı. Bkz: Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, Alfa Basım Dağıtım, Ankara, 2001, ss. 344-345.

hayatından koparmayacak bir talim ve terbiye usulünü uygulamakla sorumlu tutulmuşlardır. Orta öğretim mektepleri ise ortaokullar, liseler, köy muallim mektepleri ve ilk muallim mektepleri olarak tanımlanmıştır.⁴ Dolayısıyla Cumhuriyetin ilk yıllarında yeni bir yaklaşımla, ekonomik ve sosyal koşulların etkisiyle ilkokullar, şehir ve köy okulları olarak iki ayrı kategoriye ayrılmıştır.

1927 yılında Maarif Teşkilatına Dair Kanun esas alınarak Denizli Erkek Muallim Mektebi 1927 yılında Köy Muallim Mektebi'ne dönüştürülmüş, Kayseri merkeze bağlı Zincidere köyünde de bir muallim mektebi açılmıştır.⁵ Ancak 5-6 yıllık denemenin ardından istenilen düzeyde olumlu sonuçlar alınamaması nedeniyle 1933 ve 1934 yıllarında bu okullar kapatılmıştı.⁶ Böylece köy enstitülerinin kuruluşuna gidecek süreçte köy yaşamının geliştirilmesi ve kırsal kalkınmaya dönük sayılabilecek bu ilk denemeler başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Köylerdeki eğitim-öğretim sorununa çözüm arayışları sürerken 1935 yılında Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, Milli Eğitim Bakanlığına yeni atanmış olan Saffet Arıkan'a köylerin eğitiminde köyden gelen, kırsal yaşam koşullarını bilen insanlardan yararlanılması talimatını vermiştir. "Eğitmen hareketi" olarak da adlandırılan köye uygun eğitimci yetiştirme uygulaması bu emirle başlamıştır. Bakan Saffet Arıkan bu iş için İsmail Hakkı Tonguç'u görevlendirmiştir. Tonguç, çalışmalarına o güne kadar yapılan faaliyetleri değerlendirerek araştırma ve denemelere başlamıştır. Ancak yaptığı araştırmalardan köy ilkokullarında verilen bilgilerin işe yaramaz olduğu, bu okulların üretime ve yaşama etkisi olmayan kuruluşlar olduğu sonucunu çıkarmıştır.⁷ Köyler için daha kapsamlı ve örgütlü yapılara ihtiyaç duyulduğu sonucuna varılmıştır.

Tonguç, köy enstitülerinin sloganı olarak kullanılan enstitü öğrencisi iş yaşamı içinde, iş aracılığıyla eğitilir" anlayışından hareketle iş sözcüğünü insanın çok yönlü gelişebileceği eğitim olarak algılamıştır. Ona göre çok yönlü gelişimin

4 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, İçtima: 75, 22 Mart 1926, ss. 295-309; <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar> (Erişim 03.01.2024).

5 Akyüz, a.g.e., ss. 353-355; Enstitülerin kuruluşu ile ilgili Mecliste yaşanan tartışmalar için bkz: Mehmet Serhat Yılmaz, "TBMM Zabıt Ceridelerine (Tutanaklarına) Göre Köy Enstitülerinin Kuruluş Süreci", *Kuruluşunun 70. Yılında Bir Toplumsal Değişim Projesi Olarak Köy Enstitüleri Sempozyumu (14-17 Nisan 2010)*, Kastamonu, 2010, s. 109.

6 Zübeyir Bütüner, "Eğitim Devrimcisi İsmail Hakkı Tonguç ve Köy Enstitüleri", *Kuruluşunun 70. Yılında Bir Toplumsal Değişim Projesi Olarak Köy Enstitüleri Sempozyumu (14-17 Nisan 2010)*, Kastamonu, 2010, s. 109.

7 Tanilli, a.g.b., s. 14; İsmail H. Tonguç, köyler için gerekli öğretmen yetiştirme sisteminin özünü; "Köylerde açtığımız öğretmen okulları tam manasıyla iş yapacak karakterde insan yetiştiriyor. Bu tarzdaki insana bizim memleketimizde münevver iş adamı kıtlığı dolayısıyla ikinci bir vazife daha verilmiştir. Belki de deorum dolayısıyla bu vazife verilmiştir ve denmiştir ki bizim köylerimizde nasıl öğretmen ihtiyacı varsa aynı şekilde demirci, kooperatifçi, inşaatçı, ihtiyacı da vardır. Binaenaleyh müstakbel öğretmen, bildiğimiz klasik öğretmen gibi ilkokul öğretmenliği yapmakla kalmayacak, köyde geçecek bir mesleği de, mesela demircilik mesleğini de iyi bilmeli ve köydeki çocuklara da öğretebilmelidir" sözleriyle ifade etmiştir. *Birinci Maarif Şurası (17-29 Temmuz 1939)*, MEB Basımevi, İstanbul, 1991, s. 359.

içerisinde hayat vardır ve hayat, okulun çocukları sadece müşahede ettireceği veya temasta bulunmak ya da nazari dersleri bir somutlaştırma bir vasıtası değildir, belki bütün okul faaliyetlerinin dayanacağı bir temel, tutunabilmesi ve beslenmesi için derinliklere doğru kök salacak bir sahadır.⁸

Beşikdüzü Köy Enstitüsü kurucu Müdürü Hürrem Arman, köy enstitülerinin kuruluşunda katkı sağlayan önemli isimlerden biridir. Enstitülerinin daha faydalı hale getirilmesini; “*Tonguç, köylerde bilimsel incelemeler yaptı. Uzun yıllardan beri okulu olan köylerle hiç okul açılmamış köylerin yapısında, yaşayış, düşünüş ve üretim biçimlerinde hiçbir fark ve değişiklik olmadığını, okulları bitirenlerin de bir iki yıl sonra okuma-yazmayı da unuttuklarını saptadı*”⁹ cümleleriyle aktarmıştır. Dolayısıyla köylerde görev yapacak öğretmenler köy hayatını bilmesi istenmiştir. Öğretecekleri bilgiler de günlük hayatta kullanılacak bilgiler olması, yaşama katkı sağlaması ve unutulmaması önemli görülmüştür.

Milli Eğitim Bakanlığı ve Tarım Bakanlığı işbirliği ile köy enstitülerine giden yolda ilk model olarak, 1936 yılı Temmuz ayında Eskişehir’in Çifteler ilçesine bağlı Mahmudiye nahiyesinde eğitim kursunun ilki öğretime başlamıştır. Alınan olumlu sonuçlar üzerine 11 Haziran 1937 tarihinde “3238 sayılı Köy Eğitimcileri Kanunu” Mecliste yasalaşmıştır. Kanun’da köylerde görev yapacak öğretmenlerin yetiştirilme usulleri ile birlikte öğretmen ve eğitimcilerde bulunması gerekli nitelikler açıklanmıştır.¹⁰ Kurslarda ders sayıları ve ders saatleri isteğe ve ihtiyaca göre azaltılıp çoğaltılabilecek şekilde planlanmıştır. Yazma, okuma ve imla (Türkçe) geometri, aritmetik, yurt ve yaşam bilgisi, eğitim bilgisi (çocuk bilgisi, köy eğitimi, öğretim metodu, ders uygulamaları) gibi kültür dersleriyle birlikte, atölye dersleri, tarla ve bahçe ziraatı ve hayvan besiciliği gibi uygulama dersleri yer almıştır.¹¹ 1937 yılında bu kursların sayısı 11’e çıkarılırken,¹² eğitimcilerle toprak, tohumluk, tarım aletleri dağıtılarak köylülere, tarımsal çalışmalarında öncülük etmeleri sağlanmıştır.¹³ 1938 yılında Hasan Ali Yücel’in Milli Eğitim Bakanlığına atanmasıyla eğitimde hayat ile iş düşünceleri ön plana çıkmış ve bu eğitim anlayışı enstitüler vasıtasıyla uygulamaya konulmuştur.¹⁴ Köy eğitimcileri kurslarında ve köy öğretmen

8 Fay Kirby, *Türkiye’de Köy Enstitüleri*, Yay. Haz. Engin Tonguç, Güldiken Yayınları, Ankara, 2000, s. 96.

9 Hürrem Arman, “Köy Enstitülerinin Kuruluşu ve Düzeni”, *Eğitim Mücadelesi Köy Enstitüleri Özel Sayısı*, İstanbul, 1980, s. 26.

10 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 5, İnikat: 79, 11 Haziran 1937 Cuma, s. 213.

11 Köy Eğitimcileri Yetiştirme Kursları Müfredat Programı Taslağı, Devlet Basımevi, İstanbul, 1938, ss. 2-34.

12 “Köy Enstitüleri ve Getirdikleri”, *Yeni Toplum Dergisi*, (Kuruluşunun 36. Yıldönümünde Köy Enstitüleri Özel Sayısı), S.5, Nisan 1976, s. 8.

13 Bazı enstitülerde açılan sağlık kollarında 1600 civarında köy ebesi ve köy sağlık memuru da yetiştirilmiştir. Bkz: Niyazi Altunya, “Köy Enstitüsü Uygulamalarından Çıkan Sonuçlar”, *Mülkiye Dergisi*, S.229, s. 323.

14 Cavit Binbaşoğlu, “Hasan Ali Yücel’in Bakanlığı Döneminde Uygulanan ‘Köy İlkokul Programı Projesi’ İle Köy ve Bölge Meslek Kursları Öğretim Programı Taslağının Eğitim Bilimleri Açısından Değerlendirilmesi”, *Doğumunun 100. Yıldönümünde Hasan Ali Yücel*

okullarında alınan başarılı sonuçların ardından 17 Nisan 1940 tarihinde köy enstitülerinin kurulmaya başlanmış bu tarihten itibaren açılan bütün öğretmen kursları da köy enstitülerine bağlı olarak açılmıştır.¹⁵

İlk kez Temmuz 1936'da Eskişehir Mahmudiye'de başlayan öğretmen yetiştirme kurslarının 1937 yılında İzmir-Kızılçullu ve Edirne Karaağaç'da eğitim ve öğretime başlayan köy okullarında, daha sonra da 1940 yılında öğrenci yetiştirmeye başlayan köy enstitülerinde de açılmasıyla birlikte bu kursların 12 yıl boyunca devam ettiği görülmektedir.¹⁶ 1948 yılına kadar faaliyetlerini sürdüren Eğitimci Yetiştirme Kursları 28 Haziran 1948 tarihli Bakanlar Kurulu Kararıyla kapatılmışlardır.¹⁷

Eğitmen yetiştirme kurslarından alınan olumlu sonuçlardan sonra köylerin kalkındırılması ve köylülerin eğitilmesi düşüncesiyle yeni bir adım daha atılmıştır. Kurslarda izlenen eğitim ve öğretim faaliyetlerinin daha sistemli bir şekilde, okullarda verilmesinin daha doğru olacağı düşüncesiyle, köy öğretmenleri kursları geliştirilerek köy öğretmen okulları açılmaya başlanmıştır. 1940 yılından itibaren ise bu okullara köy enstitüleri de dâhil olmuştur. İlk olarak Eskişehir-Çifteler, İzmir-Kızılçullu, Kırklareli Kepritepe, Kastamonu-Gölköy Köy Öğretmen Okulları köy enstitülerine dönüştürülmüştür. Ardından 1940-1948 yılları arasında yeni enstitülerin açılmasıyla enstitü sayısı 21'e ulaşmıştır.¹⁸ Böylece köyler için daha nitelikli öğretmen yetiştiren bu okulların eğitim sistemi içerisinde önemli bir sayıya ulaşmışlardır.

Köy Enstitülerinin Kuruluşu ve Köy Enstitüleriyle İlgili Yasalar

Köy enstitüleri, köylerde ilköğretimi süratle yaymak, köy çocuklarını köylerinden ayırmadan ilk tahsilini vermekle birlikte çocukların içinde buldukları yaşam koşullarına uygun mesleki bilgiler vermek ve bu sayede köylerin maddi ve manevi kalkınmasına hizmet etmek düşüncesini ürünü olan kurumlardır. Ancak bu okulların alt yapısını oluşturan ve enstitülerin kuruluşuna giden süreci başlatan köy öğretmen kursları ve köy öğretmen okullarıdır.

1936 yılında açılmaya başlanan öğretmen kursu uygulamasının başarılı olmasının ardından öğretim programı ve uygulama sistemi köy enstitülerinin benzeri olan köy öğretmen okulları artmıştır. Bu okullar kuruldukları yerler, eğitim programları ve yönetimleri yönünden diğer öğretmen okullarından farklı olmuştur. Bunlar şehir yerleşiminin içinde veya kıyısında, bir ya da birkaç binadan meydana gelmemiştir. Şehirlerden uzak, tabiatın ortasında farklı mesleki

Sempozyumu Aralık 1997, İzünider Yayınları, İzmir, 1997, s. 147.

15 Bahattin Uyar, *Tonguç'un Eğitimci*, Aktaş Matbaası, Ankara, 2000, ss. 177-178.

16 Mehmet Sazak, "Köy Enstitülerinin Evreleri", *Kuruluşunun 70. Yılında Bir Toplumsal Değişim Projesi Olarak Köy Enstitüleri Sempozyumu (14-17 Nisan 2010)*", Kastamonu, 2010, s. 209.

17 Şevket Gedikoğlu, *Evreleri, Getirdikleri ve Yankılarıyla Köy Enstitüleri*, Ankara, 1971, s. 231.

18 Zeynep Kalyoncuoğlu, "Köy Enstitüleri'nde Hasan Ali Yücel'in Yeri", *Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Folklor Edebiyat Dergisi*, C.16, S.64, 2010, s. 239.

uygulamalar için yapılmış pek çok binadan oluşuyordu ve bu binaların çoğu öğrenciler tarafından inşa ediliyordu. Eğitim programları öğretmenler kurulunca diğer okulların programlarından faydalanılarak, okulların buldukları coğrafi koşullar ve iş olanakları da dikkate alınarak hazırlanmakta ve Bakanlık onayı ile uygulanmıştır. Kültür dersleri ile uygulamalı mesleki diğer dersler Tarım Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığının işbirliğiyle yürütülmüştür.¹⁹ Bakanlıkça dikkatle izlenen bu okulların çalışmalarından başarılı sonuçlar alınması üzerine, okulların farklı işlevleri de dikkate alınarak, 1939 yılı ile birlikte köy öğretmen okullarının enstitülere dönüştürülmesi süreci yürütülmüştür.

17-29 Temmuz 1939 tarihleri arasında Ankara’da gerçekleştirilen Birinci Maarif Şurası’nda yüksek okul ve fakültelerin Milli Eğitim Bakanlığına bağlanması kararının ardından köy enstitüleri için geriye tek bir eksiklik kalmıştır. O da ilgili yasal düzenlemeydi. Hükümetçe hazırlanan yasa tasarısı yaklaşık 8 ay sonra Mart 1940’da Meclise sunulmuş ve 17 Nisan 1940’da yasalaşmıştır. İlk planda mevcut dört köy öğretmen okulu köy enstitülerine dönüştürülmüş ve daha sonra bu sayı 21’e ulaşmıştır.²⁰ Bunlar; Kızılçullu (İzmir), Çifteler (Eskişehir), Kepirtepe (Kırklareli), Gönen (Isparta), Akçadağ (Malatya), Akpınar-Ladik (Samsun), Arifiye (Sakarya), Cılavuz (Kars), Beşikdüzü (Trabzon), Pazarören (Kayseri), Düziçi (Adana), İvriz (Konya), Pulur (Erzurum), Ortaklar (Aydın), Pamukpınar (Sivas), Erciş (Van), Dicle (Diyarbakır), Aksu (Antalya), Savaştepe (Balıkesir) ve Hasanoğlan’da (Ankara) yüksek köy enstitüsü olarak açılmıştır.²¹

Köy enstitülerinin ilk yıllarında Maarif Bakanlığının bu okullarla ilgili hazırlanmış bir öğretim programı olmadığından İlköğretim Genel Müdürlüğünün genelgeleriyle enstitülerin eğitim ve öğretim işleri düzenlenmiştir. İlköğretim Genel Müdürlüğünün 1 Temmuz 1940 tarihli, 435 sayılı genelgesinde köy enstitülerinde ilk aylarda hangi eğitim ve öğretim faaliyetlerine yer verileceği de belirtilmiştir.²² Bu yöntemle enstitülerin eğitim ve öğretim faaliyetlerinin

19 Ayşe Aktaş, *İvriz Köy Enstitüsü*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2006, s. 15.

20 Ziyet Bahadır, “Köy Enstitüsü”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.26, Ankara, 2002, s. 284.; “Köy Enstitüleri Kanunu”, *Cumhuriyet*, 19 Nisan 1940 Cuma, ss. 1-5.

21 Kalyoncuoğlu, *a.g.m.*, s. 239; Bahadır, *a.g.e.*, s. 284.

22 Söz konusu genelgede, 21 maddede birinci sınıf öğrencilerine 29 Ekim 1940 tarihine kadar verilecek eğitim ve öğretim ile birlikte yaptırılacak işler ayrıntılı şekilde verilmiştir. Faaliyetler arasında bataklık yerlerin kurutulması, enstitü arazisinin ağaçlandırılması, toprakların verimli hale getirilmesi, imar faaliyetleri ve yol yapımı gibi çalışmalar yer almaktadır. Öğrencilere hayvanların ve bitkilerin her türlü hastalık ve zararlı durumlardan korunması için alınması gereken tedbirlerin öğretilmesi de istenmektedir. Ayrıca genelgede ata binme, bisiklet ve motosiklet kullanma, gramofon kullanarak müzik dinleme dağa tırmanma, yüzme, sandal, yelkenli ve motorlu deniz taşıtlarını kullanma; yerel ve ulusal halkoyunlarını oynama, flüt ve mandolin gibi bir müzik aletini çalma gibi bazı beceri ve alışkanlıkların da öğrencilere öğretilmesi ve kazandırılması gerekli görülmüştü. Bunların yanında kendi köyleriyle birlikte çevre köylerde incelemeler yapmak için öğrencilerin geziler düzenlemelerine destek olunması da tavsiye edilmişti. Bunları dışında enstitülerde köy hayatıyla ilgili kitaplar başta olmak üzere öğrencilerin bilgi seviyelerinin artmasına yardımcı olabilecek eserler bulunan kütüphaneler kurulması, her enstitünün olduğu

aksamadan yürütülmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

1940 yılında eğitim ve öğretime başlayan ve 1943 yılında ilk mezunlarını vermeye başlayan bu okullar 1954 yılına kadar eğitim ve öğretime devam etmiştir. Ancak 1946 yılında yapılan milletvekili genel seçimlerinin ardından yapılan eleştiriler nedeniyle köy enstitüleri değişim sürecine girmiştir. Hasan Ali Yücel'in bakanlıktan ayrılmasının ardından yoğun eleştirilere maruz kalan İsmail Hakkı Tonguç ve çalışma ekibi Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer tarafından vazifeden uzaklaştırılmış, tasfiye edilmiştir. 1947'de enstitülerin müfredatında köklü değişiklikler yapılmış, bazı yönetici ve öğretmenler görevden alınarak, yerlerine başka isimler atanmıştır. Aynı sene eğitim kursları da sonlandırılmıştır. Daha sonra Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü kapatılmış, öğrenciler başka enstitülere aktarılmıştır. 1950 yılından itibaren enstitülerde okuyan kız öğrenciler kız öğretmen okullarına aktarılmıştır. 1952-1953 yılı eğitim-öğretim döneminde ilk öğretmen okullarıyla köy enstitülerinin programları birleştirilmiştir. Köy enstitülerinde eğitim-öğretim süresi beş yıldan altı yıla çıkarılmıştır. 1954 yılı köy enstitülerinin son bulunduğu yıl olmuştur. 4 Şubat 1954 tarihinde yürürlüğe giren 6234 sayılı kanunla köy enstitüleri kapatılmış ve bu kurumların binaları ilk öğretmen okullarına dönüştürülmüştür.²³

Türk toplumunun geleneksel eğitim anlayışından çok farklı bir anlayış getiren köy enstitüleri, kuruluş sürecinden yıkılışına kadar olan dönemde, gerek toplum içinde ve gerekse Büyük Millet Meclisi'nde çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır.²⁴ Enstitülerin faaliyetlerine başlamalarının ardından zaman zaman karşılaşılan güçlükler nedeniyle ve yöneltilen eleştiriler sebebiyle hem 8803 Sayılı Köy Enstitüleri Kanunu'nun bazı maddelerinde tadilat yapılmış hem de ek bazı kanunlar çıkarılmıştır. 1954 tarihli 6234 sayılı Köy Enstitüleri ile İlk Öğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun bu kurumların sonu olmuştur. Ancak "*Köy Enstitüleri*" ifadesinin okulların kapatılmasından sonra da, 1966 yılına kadar yasalarda yer aldığı görülmektedir.

Köy enstitülerinin kuruluş sürecinin başlangıcı olarak görülen köy eğitim kurslarının kuruluşundan itibaren köy enstitüleriyle ilgili TBMM tarafından 19 adet yasal düzenleme yapıldığı tespit edilmiştir. Bu yapılan yasal düzenlemeler CHP iktidarı ve DP iktidarı şeklinde iki başlık altında incelenmiştir.

yörenin tarihi ve coğrafi dokusuna uygun jeolojik, kültürel ve tarımsal öneme sahip araç ve gereçlerle "*yurt müzesi*" adıyla müzeler oluşturulması, öğretmenlerle öğrencilerin birlikte eğlence ve etkinlikler düzenlenmesi ve bu etkinliklerde halk oyunlarının da bulunması gibi talimatlarda yer almıştır. Bkz: A. Ferhan Oğuzkan, *Köy Enstitüleri Öğretim Programı. Kuruluşunun 50. Yılında Köy Enstitüleri*, Eğitim-Der Yayınları, Ankara, 1990, ss. 12-37.

23 Bahadır, a.g.e., s. 284.

24 Çakmak, a.g.m., s. 224.

1. CHP İktidarında Köy Enstitüleri İle İlgili Genel Yaklaşım ve Yapılan Yasal Düzenlemeler

Köy enstitüleri CHP iktidarının Türk eğitim sistemine kazandırdığı eğitim ve öğretim kurumlarıdır. Okullara yönelik ilk eleştiriler de bu dönemde başlamıştır. Ancak CHP iktidarını köy enstitülerine bakışını 1940-1945 arası tek partili yıllar ve 1945-1950 arası çok partili dönem olmak üzere iki döneme ayırmak gerekir. Genel olarak baktığımızda, ilk dönemlerde köy enstitülerine yönelik olumsuz düşünceler, dönemin tek partili siyasi havası içerisinde, çok açık ve sert bir şekilde dile getirilmemiştir. Özellikle sistemin arkasında yer alan ve oluşumlarında büyük pay sahibi olan Cumhuriyet Halk Partisi değişmez genel başkanı ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün bu konuda payı büyüktür. Fakat sisteme yönelik açık ve olumsuz tepkiler bizzat dile getirilmese de, toplumun bazı kesimleri ve onların temsilcilerinin rahatsızlıkları dolaylı yollardan ortaya konulmuştur. Tepkiler, eleştiriler genellikle üstü kapalı bir şekilde dile getirilmiştir.²⁵ Ancak bunlar yüzeyseldir ve köy enstitüleri sisteminin içeriğine yönelik değildir. Bu hususta Engin Tonguç; *“Birçok eleştiri yapıldı. Karşı olanların bile sözlerine uzun övgülerle başlamaları o yılların meclisi için tipikti”* demiştir.²⁶

1945 yılına kadar olan bütçe görüşmelerinde enstitüler övülmüş ve bu kurumların gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Ayrıca sistemin iyileştirilmesine yönelik öneriler dile getirilmiştir.²⁷ 1945 yılında çok partili hayata geçmesiyle birlikte köy enstitülerine karşı yapılan eleştiriler yıpratıcı ve yıkıcı bir hale dönüşmeye başlamıştır. Bunda enstitülerin ortaya çıkışında çok önemli rolü olan Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'un görevlerinden ayrılmalarının büyük etkisi olmuştur. Görevinden ilk uzaklaştırılan Hasan Ali Yücel olacaktır. Komünizm propagandası yapıldığı iddiası da, bu kurumları yıpratmak amacıyla kullanılan en etkili argümanlardan biri olmuştur. Gerek Demokrat Partililer ve gerekse sisteme karşı olan çevreler bir komünizm simgesi olarak, köy enstitüleri sisteminin kurucu mimarlarından Hasan Ali Yücel'i hedef almışlardır. 21 Temmuz 1946 seçimleri sonrası kurulan Recep Peker hükümeti ile birlikte köy enstitüleri sisteminde geriye dönüş başlamıştır. Milli Eğitim Bakanlığı görevine, Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un en önemli karşıtlarından olan ve köy enstitüleri sistemine karşı olumsuz duygular besleyen Reşat Şemsettin Sırer getirilmiştir. Ardından İsmail Hakkı Tonguç da görevinden alınacaktır. Cumhurbaşkanı İnönü, dönemin siyasi havası içinde ve köy enstitülerine yönelik ortaya çıkan eleştirilerden etkilenecek bu ikilinin görevden alınmasına ses çıkarmayacaktır. Daha sonra da kendisi ve partisi 14 Mayıs 1950 tarihli seçimle iktidarı kaybetmiştir.²⁸

25 A.g.m., s. 231.

26 Engin Tonguç, *Bir Eğitim Devrimcisi İsmail Hakkı Tonguç*, Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği Yayınları, İzmir, 2007, s. 277; Çakmak, a.g.m., s. 225.

27 İsmet Türkmen, *“TBMM Zabıt Cerideleri (Tutanakları) Işığında Köy Enstitüleri'nin Kapatılış Sürecine Dair Bir Değerlendirme”*, *Kuruluşunun 70. Yılında Bir Toplumsal Değişim Projesi Olarak Köy Enstitüleri Sempozyumu (14-17 Nisan 2010)*, Kastamonu, 2010, s. 766.

28 Çakmak, a.g.m., ss. 232, 235.

Köy enstitüleri CHP iktidarının eseridir. Enstitülerin temeli olarak görülen 3238 sayılı Köy Eğitimcileri Yasası'nın çıkarıldığı 1937 yılından CHP iktidarının sona erdiği 1950 yılına kadar olan bu dönemde bu kurumlarla ilgili 10 tane yasa yapıldığı görülmektedir. Bunlar kronolojik olarak aşağıda sıralanmıştır.

1.1. 3238 Sayılı Köy Eğitimcileri Yasası

Köy eğitimcileriyle ilgili olan söz konusu kanun bir hükümet tasarısı olarak ortaya çıkmıştır. İsmet İnönü'nün Başbakanlık görevini yürüttüğü Türkiye Cumhuriyeti'nin 8. Hükümeti (7. İnönü Hükümeti) tarafından hazırlanan tasarı 31 Mayıs 1937 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur. Tasarı Meclisin 4 Haziran 1937 tarihli birleşiminde Maarif, Ziraat, Dâhiliye ve Bütçe Encümenliklerine havale edilmiştir.²⁹ Encümenlerden gelen mazbatalarla birlikte 11 Haziran 1937 tarihinde yeniden gündeme alınan ve 8 maddeden oluşan tasarı Meclis'te kabul edilerek yasalaşmıştır.³⁰

24 Haziran 1937 tarihinde ise Resmi Gazete'de ilan edilerek yürürlüğe giren yasanın ilk maddesinde köy eğitimcilerinin nerede ve hangi amaçla görevlendirileceği belirtilmiştir. Buna göre köy eğitimcileri öğretmen gönderilmesini gerektirecek kadar nüfusa sahip olmayan köylerde eğitim ve öğretim faaliyetlerinin devam ettirilmesi, ziraat işlerinin modern yöntemlerle sürdürülmesi bakımından köylülere liderlik amacıyla görevlendirilmiştir. Kanunun 2. maddesinde köy eğitimcileri kurslarının ziraat işleri yaptırılmağa müsait okul veya çiftliklerdeki kurslarda yetiştirilecekleri ve masrafların da Maarif ve Ziraat Vekillikleri bütçelerinden ödeneceği yer almıştır. 3 ve 4. maddelerde ise Maarif Vekilliğince kurslarda görevlendirilecek ilköğretim müfettişleri ve öğretmenlerin maaş, harcırah ve makam ücretleri ödemeleri ile öğretmenlerin seçiminin nasıl olacağı belirtilmiştir.

5. maddeye göre köy eğitimcilerinin maaşlarının Maarif Vekâleti tarafından, eğitimcilerle verilecek tohum, fidan, damızlık ve ziraat aletlerinin ise Ziraat Vekâleti tarafından karşılanacağı hüküm altına alınmıştır. 6. maddede köy eğitimcilerinin kurslara alınmaları, yetiştirilme usulleri, görevleri, tarım araç ve gereçlerini köylü yararına nasıl kullandıklarının takip ve denetlenmesinin Milli Eğitim ve Ziraat Bakanlıklarınca ortaklaşa kararlaştırılacağı gibi konulara yer verilmiştir. 7 ve 8. maddelerde ise kanunun yayımlandığı andan itibaren geçerli olduğu ve uygulanmasından da Milli Eğitim, İçişleri, Maliye ve Ziraat

29 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 5, İnikat: 71, 4 Haziran 1937 Cuma, s. 48.

30 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 5, İnikat: 79, 11 Haziran 1937 Cuma, s. 213; 1937 yılında eğitim ve öğretime başlayan eğitimciler kursları yaklaşık 10 yıl devam etmiş ve 1947 yılında kapatılmışlardır. Bu süreçte kurslardan 8675 eğitimci yetişmiştir. Ersoy Taşdemirci, "Hasan Ali Yücel'in Türk Milli Eğitimine Hizmetleri", 100. Doğum Yıldönümünde Hasan Ali Yücel, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1998, s. 69.

Bakanlıklarının sorumlu tutulduğu vurgulanmıştır.³¹ Ancak söz konusu kanunda eğitim kurslarının süresine dair herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Yasaya rağmen köy eğitim kursları özlük hakları bakımından diğer eğitim ve öğretim kurumlarıyla aynı seviyede görülmemiştir. Örneğin Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğü'nün 05 Ağustos 1938'de yayımladığı 1281 numaralı tamimde köy eğitimci yetiştirme kursları umumi tedrisat dereceleri dâhilinde olmadıklarından bu kurslara devam eden eğitimci adaylarının ve bunlardan mezun olan eğitimcilerin diğer örgün öğretim yapan öğrenci ve öğretmenlerin yararlandıkları yolcu tarifesinden istifade edemeyecekleri ilan edilmiştir.³² Eğitimciler arasında eşitlik ve adalet duygusunu zedeleyen bu durum iktidarın çözmesi gereken önemli bir sorun haline gelmiştir.

1.2. 3704 Sayılı Köy Eğitimci Okullarıyla Köy Öğretmen Okullarının İdaresine Dair Yasa

Başbakan Refik Saydam imzasıyla 12. Hükümet tarafından 17 Mayıs 1939 tarihinde Meclise sunulan ve 5 maddeden oluşan "*Köy Eğitimci Kursları ve Köy Öğretmen Okulları'nın İdaresi*" adlı kanun tasarısı 7 Temmuz 1939'da yasalaşmıştır.³³ Söz konusu yasanın Meclisteki görüşmelerinde yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Mecliste tek bir partinin var olduğu dikkate alındığında sayıları hiç te az olmayan kişilerin yasayla ilgili eleştirilerde bulunmaları, CHP içerisinde sessiz bir muhalefetin var olduğunu göstermektedir.³⁴

14 Temmuz 1939'da da yürürlüğe girmiştir. Kanun köy eğitimci kursları ve köy öğretmen okullarının ihtiyaçlarını karşılamak için hazineye ait tarla, bağ, bahçe ve çiftliklerden arazi tahsisi, kullanılacak eşya, araç ve gereçlerin döner sermayeye kaydedilmesi, bu kurumlara 20.000 liraya kadar döner sermaye ödenmesi, yapılacak alım, satım ve ihalelerin Sayıştay denetimine tabi olmaması gibi konuları içermektedir.³⁵ Yasa ile eğitimci kursları ve köy öğretmen okullarının ayakta kalabilmesi ve ihtiyaçlarının karşılanabilmesi, buralarda görev yapanlara ek ödeme yapılması ve alım, satım ve ihalelerde usulsüzlük yaşanmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

1.3. 3803 Sayılı Köy Enstitüleri Yasası

Köy Enstitülerinin kuruluşunu sağlayan düzenleme 12. Bakanlar Kurulu adına Başbakan Refik Saydam imzasıyla 19 Mart 1940 tarihinde bir

31 *Resmî Gazete*, 24 Haziran 1937 Perşembe, S.3639, s. 8367.

32 *Resmî Gazete*, 9 Eylül 1938 Cuma, S.4007, s. 10588.

33 *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 6, İnikat: 37, 7 Temmuz 1939 Cuma, ss. 173-174.

34 Mustafa Gazalıcı, *Köy Enstitülerinin Meclis Süreci: (Kuruluş, Gelişme, Karalama, Kapanış ve Sonrası)*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 2019, s. 16.

35 *Resmî Gazete*, 14 Temmuz 1939 Cuma, ss. 12272-12273.

kanun tasarısı olarak Meclis Başkanlığına sunulmuştur.³⁶ Tezkerede nüfusun büyük çoğunluğunun yer aldığı köylerde ilkokul tahsilini yaygınlaştırmak ve nitelikli insan yetiştirmek amacıyla hükümetin böyle bir kanun tasarısına ihtiyaç duyduğu belirtilmiştir. Ayrıca ülke genelindeki okuma ve yazma bilenlerin oranları, ilkokul tahsilinin genel hali ile köylerdeki durum hakkında bilgi verilmiş ve köylerde tahsil görme oranını artırma ihtiyacının köy enstitülerinin kuruluşunu zorunlu hale getirdiği savunulmuştur. Üretken nüfusun genel dağılımı ve köylerin vaziyeti, köyler için gerekli öğretmen kadrosu ihtiyacı ve bunların süratli bir şekilde yetiştirilmesinin zarureti, köy eğitim kurslarının devam etmesi gerektiği, köy şartlarına uyum sağlayabilecek öğretmenlere neden ihtiyaç duyulduğu ve bu iş için neden köy çocuklarının seçilmesi gerektiği belirtilmiştir. Köy Enstitülerinde verilecek tahsil hayatının diğer okullardan farkı, Ziraat Vekâleti ile işbirliği içinde bu okulların devam ettireceği açıklanmıştır. Ayrıca Köy Enstitüleri kanun projesi hükümlerinin mucip sebepleri hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Yurttaki köy öğretmeni ihtiyacını karşılamak için 16 ile 22 adet arasında Köy Enstitüsüne ihtiyaç duyulduğu, mevcut 4 köy öğretmen okulunun enstitülere dönüştürülmesinin yanı sıra gelecek 15 yılda en az 12 yeni enstitü kurulmasının planlandığına değinilmiştir. Bu ihtiyacın karşılanması için gerekli ödeneğin 7 milyon lira olduğu, köy eğitim kursları ile enstitülerin birleştirilmesi durumunda bu rakamın 3 milyon liraya ineceği belirtilmiştir.³⁷

Tasarı ve tezkere 22 Mart 1940 tarihinde görüşülmek üzere Maarif, Ziraat, Dâhiliye ve Bütçe encümenlerine havale edilmiştir.³⁸ Encümenlerden gelen ve olumlu görüş bildiren mazbatalarla birlikte 15 Nisan 1940 tarihinde Meclis gündemine alınan kanun tasarısı³⁹ 17 Nisan 1940'da müzakere edilmeye başlanmış ve aynı gün tamamlanmıştır. Görüşmeler esnasında aralarında Maarif Vekili Hasan Ali Yücel (7 kez), Milletvekilleri Kazım Karabekir (3 kez), Milletvekili Emin Sazak (2 kez), Osman Şevki Uludağ (2 kez), Feridun Fikri (4 kez), Ali Süha Delilbaşı (1 kez), Hakkı Kılıçoğlu (1 kez), Halil Menteş (1 kez), Abdurrahman Naci Demirağ (1 kez), İbrahim Alaaddin Gövsa (1 kez), Kazım Nami Duru (1 kez), Berç Türker (1 kez), Sahah Yargı (4 kez), Kazım Sevük Tekin (2 kez), Hamdi Selçuk (2 kez) ve Fikret Atlı (2 kez), olmak üzere 15 milletvekili söz aldı ve tasarı hakkındaki görüş ve düşüncelerini aktarmıştır. Yasanın görüşülmesi esnasında Yapılan konuşmalar daha çok bu okulların kırsal kesimlerin eğitimine getireceği faydalarla ilgili olmuştur. Tasarı hakkında genel görüşmelerin yeterli olduğunu ve maddelere geçilmesini belirten ve kabul edilen tavrın dışında maddelerde değişiklik teklif eden ve kabul edilmeyen 4 tavrın daha verilmiştir.⁴⁰

36 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 6, İnikat: 30, 22 - III - 1940 Cuma, s. 26.

37 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 6, İnikat: 41, 17 Nisan 1940 Çarşamba, s. Ek 1-2.

38 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 6, İnikat: 30, 22 Mart 1940 Cuma, s. 26.

39 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 6, İnikat: 40, 15 Nisan 1940 Pazartesi, s. 62.

40 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 6, İnikat: 41, 17 Nisan 1940 Çarşamba, ss. 70-92; "Köy enstitüleri kuruluyor", *Tan*, 18 Nisan 1940, s. 3; "Maarif Vekili izahat verdi", *Akşam Postası*, 18 Nisan 1940 Perşembe, s. 2; "Dün Mecliste Fevkalade Tahsisat Kanunu İle Köy Enstitüleri Teşkiline

24 madde ve 1 geçici maddeden ibaret olan kanun tasarısının maddelerinin tek tek görüşülmesi ve kabul edilmesinin ardından tasarının milletvekillerinin oyuna sunulmuştur. 429 milletvekili kontenjanının bulunduğu, 3 milletvekilliğinin boş olduğu Meclis'teki geriye kalan 426 milletvekilinden 278'i oylamaya katılmıştır. Red oyunun çıkmadığı, 3 milletvekilinin boş oy kullandığı kanun tasarısı oy birliği ile yasalaşmıştır. Başbakan Refik Saydam dışında Falih Rıfki Atay, Celâl Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Rauf Orbay, Refet Bele, Saffet Arıkan, Hasan Saka, Kazım Özalp, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Salih Bozok, Hüseyin Cahid Yalçın, Mahmut Esad Bozkurt, Yunus Nadi, Yusuf Kemal Tengirşek, Necmettin Sadak ve Yahya Kemal Beyatlı gibi önemli isimler tasarının yoklamasına katılmadığı tespit edilmiştir. Oylamanın ardından kürsüye gelen Maarif Vekili Hasan Ali Yücel düşüncelerini; *"Bu kanunun memleketimizin istikbali, halkımızın maarif ihtiyacı ve köylümüzün kalkınması bakımından haiz olduğu ehemmiyet, tasvibinizle bir kere daha ve en esaslı surette tahakkuk etmiştir. Bunu görmekle büyük bir bahtiyarlık duyuyorum ve şahsan, uzun yıllar kalbimde sakladığım bir idealin tahakkukuna şahid oluyorum. Onun için Yüksek Heyetinize bütün samimiyetimle, bütün yüreğimle bu tarihî anda en derin teşekkürlerimi arz ederim"*⁴¹ cümleleriyle ifade etmiştir.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü TBMM'deki konuşmaları ve tartışmaları kendisine ayrılan yerden takip etmiştir. İnönü, Enstitüleri aydınlanmanın kültür ve eğitim merkezleri olarak gören İnönü, öğretmenli okulları *"yüz mumluk ışık"*, beş yıllık ilkokulları *"iki yüz mumluk ışık"* ve köy bölge okullarını da *"beş yüz mumluk ışık"* olarak nitelendirmiştir.⁴²

22 Nisan 1940 tarihinde yürürlüğe giren kanunun 1. maddesine göre enstitüler tarıma uygun arazisi olan köylerde köy öğretmeni ve köye faydalı olabilecek diğer meslek sahibi kişileri yetiştirmek amacıyla Maarif Vekâleti tarafından kurulacaktır. Buralarda görev yapacak maaşlı öğretmen ve memurlar Maarif Vekâleti personeli olacaktır. 2. maddede hüküm altına alınmıştır. 3. maddede ise köy ilkokullarını bitirmiş, sağlıklı ve yetenekli çocukların en az beş yıl öğrenim görmek üzere enstitülere alınacağı, öğretmen olamayacağına karar verilen öğrencilerin ayrılacağı mesleklerin öğrenim süreleri Maarif Vekâletince saptanacağı ifade edilmiştir. 4. Maddede öğrencilerin sağlık sorunları dışında başka bir sebeple enstitüden ayrılmaları durumunda öğrenci için yapılmış harcamaların öğrencilerden veya kefillerinden alınacağı belirtilmiştir. Enstitü mezunu öğretmenlerin 20 yıl mecburi hizmete tabi olduğu, süreyi doldurmadan ayrılanların devlet memuru olamayacağı ve okul masraflarının ise iki kat olarak geri alınacağı 5. madde de hüküm altına alınmıştır. 6. Madde ise öğretmen olarak görevlendirilenlerin köydeki tüm eğitim ve öğretimden sorumlu olduğu, oluşturacakları tarla, bağ, bahçe ve atölyelerle köylülere örnek olmak

Dair Kanun Kabul Edildi", *Son Posta*, 18 Nisan 1940 Perşembe, s. 2.

41 TBMM *Zabıt Ceridesi*, Devre: 6, İnikat: 41, 17 Nisan 1940 Çarşamba, ss. 92-102.

42 Gazalçı, *a.g.e.*, s. 16.

ve köylülerin bunlardan yararlanmasını sağlamakla yükümlü olduğu ifade edilmiştir.

7. Maddede öğretmenlerin 20 lira aylık ile göreve başlayacağı, 6. eğitim ve öğretim yılı başında maaşları 30, 15. eğitim ve öğretim yılı başında ise 40 liraya yükseleceği, yolluk ödemelerinin ise Maarif Vekâleti tarafından karşılanacağı belirtilmiştir. Diğer maddeler ise öğretmenler hasta oldukları takdirde ücret ödemesinin nasıl yapılacağına dairdir (Madde 8). Askere gittiklerinde 1076 sayılı yasa gereği yedek subay veya askeri memur olarak görevlendirilinceye kadar, daha önce kadar almakta oldukları ücretin 2/3'ü aylık zarar ödeneği olarak verilecektir. Seferberlik ve manevra gibi sebeplerle silahaltına alındıkları zaman ise 3402 sayılı yasa uygulanacaktır (Madde 9). İlk atamada öğretmenlere 60 lira yardımı yapılacak, ücretsiz üretim araç ve gereçleri verilecek ve bunlar okul demirbaşı olarak kaydedilecektir. (Madde 10 ve 11). Öğretmenlere köy sınırları içerisinde geçimlerini sağlayacak ve öğrencileriyle uygulama yapabilecekleri kadar bir tarım arazisini ücretsiz verilecektir (Madde 12). Eğitim ve öğretim faaliyetleri esnasında yangın, sel, kuraklık gibi nedenlerden doğacak zararlar Maarif Vekâleti tarafından karşılanacaktır (Madde 13). Köy okulunun elde ettiği bütün kazanç öğretmene aittir. Görevden ayrılanlar tüm demirbaşı yeni öğretmene, yoksa köy ihtiyar heyetine teslim etmek zorundadır. Yeni öğretmen gelinceye kadar okul işletmeleri ihtiyar heyeti tarafından yürütülecek ve demirbaşlar elde edilen kazançla birlikte yeni öğretmene devredilecektir (Madde 14). Öğretmenlerinin teftişi gezici başöğretmenler ve ilköğretim müfettişlerince yapılacaktır. Diğer devlet memurları, öğretmenlere yardımcı olmakla mesuldür. (Madde 15). Köylerdeki okul binaları ve öğretmen lojmanlarının yapım ve onarımından köy ihtiyar heyeti sorumludur, masrafları da köy bütçesinden karşılanacaktır. Öğretmen atamasının yapılacağı köylere 3 yıl önce haber verilecektir (Madde 16).

Enstitülerde görevlendirilecek öğretmenler yüksekokul, fakülte, Gazi Terbiye Enstitüsü, köy enstitüleri, kız enstitüleri, öğretmen ve ticaret liseleri, ziraat ortaokulları, erkek sanat okulları ve inşaat usta okulları ile bunların haricinde kalan tüm teknik ve meslek okullarının mezunları arasından seçilecektir. Uzman işçiler ise yapılacak bir düzenlemeyle ücretli usta öğretici olarak çalıştırılacaktır (Madde 17). Maarif Vekâleti tarafından “Köy Öğretmenleri Tekâüd Sandığı” ve “Köy öğretmenleri Sağlık ve İctimaî Yardım Sandığı” adlarıyla emeklilik ile sağlık ve sosyal yardımlaşma sandıklarının kurulacak, bunların gelirleri vergilerden ve hacizlerden muaf ve alacaklarının öncelikli olacak ve 30 yılı dolduranlar emekliliğe ayrılacaklardır (Madde 18). Köy öğretmenin vefatı durumunda işletmelerden elde edilecek paranın yarısı yardım sandığına aktarılacak, diğer yarısı ise gelecek yeni öğretmene verilecek, mirasçılara ödeme yapılmayacaktır (Madde 19). Köy Öğretmenleri Sağlık ve İctimaî Yardım Sandığı ile Köy Öğretmenleri Tekâüd Sandığının yönetimi, işleyiş tarzı, öğretmenlerin emeklilik işlemleri, yapılacak yardımların şekilleri, gibi bütün hususlar birer tüzük ile tespit edilecektir (Madde 20). Köylerde çalışan öğretmenler ve aileleri

ile öğrencilerin sağlık işlerine ücretsiz bakmak üzere Maarif Vekaleti tarafından sağlık müfettişi hekimler atanacak, vekaletle ait prevantoryum ve sanatoryumda ücretsiz tedavi edileceklerdir (Madde 21). Enstitülerin tesisat, inşaat, tadilat ve tamirat işleri 2490 sayılı Arttırma ve Eksiltme ve İhale Kanunu ile alakalı değildir (Madde 22). Kanunda yer alan geçici maddede köy öğretmen okullarının köy enstitülerine dönüştürüldüğü, bunlar için olağanüstü ödenek ayrıldığı, buralarda görev yapan öğretmen ve memurların kadro cetvelleri, çalıştırılacak hizmetlilerin belirlenmesi ve öğrenciler için ayrılan kadro gibi konular yer almıştır. Bu kanun yayımlandığı tarihten itibaren geçerli ve uygulanmasından bakanlar kurulu sorumlu olduğu belirtilmiştir (Madde 23 ve 24).⁴³

Söz konusu bu yasa ile okul ortamında araştırma, deney ve tartışmayı sağlayacak ortamların oluşturulması, öğrencilere kendi güçlerini denetleyici ve başka insanlarla işbirliği yapabilme, becerilerini kullanarak bir eser ortaya koyabilme yeteneği kazandırma gibi düşünceler açıkça enstitülerin eğitim ilkeleri arasında yer almıştır.⁴⁴

19 Mart 1940 tarihli 3803 Sayılı Köy Enstitüleri Yasası köy enstitülerinin kurulması için yasal bir dayanak sağlamış ve yasanın yürürlüğe girmesinin ardından ilk olarak bazı köy öğretmen okulları enstitülere dönüştürülmüş, daha sonra da köy enstitüleri adıyla yeni okullar inşa edilmiştir.

1.4. 4274 Sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Yasası

1940 yılında kabul edilen Köy Enstitülerinin kuruluşuna dair temel konuları içeren kanunun yetersiz kalması ve daha kapsamlı düzenlemelere ihtiyaç duyulması dolayısıyla Refik Saydam'ın başkanlığını yaptığı 12. Hükümet tarafından 7 Nisan 1942 tarihinde yeni bir kanun tasarısı Meclis Başkanlığına sunulmuştur. Tasarıda enstitüleri ve mezunlarının görev yapacakları köy okullarını yörenin ihtiyaçlarına ve koşullarına uygun şekilde düzenlemek, okulların inşa ve tamirat işleri, öğretmen ve eğitmenlerin görevleri gibi konularda yeni bir yasal düzenleme ihtiyacının duyulduğu belirtilmiştir.⁴⁵

3 Haziran 1942 Çarşamba günü Meclis Genel Kurulunda kanun tasarısı ve encümenlerden gelen mazbatalar görüşülmeye başlanmıştır. 19 Haziran 1942 Cuma günü müzakereler sonuçlanmıştır. 429 milletvekilinden 252'sinin katıldığı oylamada tüm milletvekilleri tasarının kabulü için oy kullanmıştır.⁴⁶ Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel kanunun kabulü dolayısıyla yaptığı teşekkür konuşmasında; *"Para istedik para verdiniz, kanun istiyoruz kanun veriyorsunuz, teşkilat yapmak için huzurunuzda geldik onu tasdik buyuruyorsunuz... Arkadaşlar bu kanunla Türk Milleti Büyük Meclise minnettardır. Ve bu kanunu göğsüme basarak*

43 *Resmi Gazete*, 22 Nisan 1940 Pazartesi, S.4491, ss. 13682-13683.

44 Cavit Binbaşoğlu, "Köy Enstitülerinde Öğretim Programları", *Abece*, S.49, 1990, s. 60.

45 *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 6, İnikat: 68, 3 Haziran 1942 Çarşamba, s. Ek 1-11.

46 *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 6, İnikat: 75, 19 Haziran 1942 Cuma, ss. 52, 237-274.

gidiyorum. Çıktığı andan itibaren bütün vazife arkadaşlarımla beraber bunun uğrunda canla başla çalışacağız” demiştir.⁴⁷

25 Haziran 1942’de yürürlüğe giren Yasa 10 bölüm ve 71 maddeden oluşmuştur. İlk dokuz maddeden oluşan “Teşkilat” başlıklı ilk bölümde köy okulları öğretmenli ve eğitimci öğretmenli okullar; pansiyonlu veya pansiyonsuz bölge okulları, köy ve bölge meslek kursları ile akşam okulları olarak 6 kategoride değerlendirilmiştir. Bunların yönetim, öğretim ve eğitim, sanat, ziraat, sağlık, çocuk bakımı ve köy halkını yetiştirme faaliyetleri bakımından sırasıyla; bölge gezici öğretmen ve gezici başöğretmenliklerine, bölge ilk öğretim müfettişliklerine, bölge köy enstitüsü müdürlüklerine, kaza maarif memurluklarına, vilâyet milli eğitim müdürlüklerine bağlı kabul edilmiştir. Eğitimci öğretmenler, köy enstitüsü mezunu öğretmenler, gezici öğretmen ve gezici başöğretmenlerin tayini, teftiş bölgelerinin oluşturulması, köy enstitüsü müdürlükleri, kaza ve vilâyet maarif memurları, müdürleri ile vilâyet ziraat müdürleri ve sıhhat müfettişlerinin görev ve sorumluluklarıyla disiplin kurullarına yer verilmiştir. Ardından ikinci bölüm; “Köy eğitimci ve öğretmenlerinin vazife ve salâhiyetleri” (10 ve 11 madde), üçüncü bölüm; “Okullara kabul ve devam” (13-17 madde), dördüncü bölüm; “Talebinin ders araçları” (18-21 madde), beşinci bölüm; “Okul yapımı ve onarımı” (22-27 madde), altıncı bölüm; “Köy okullarına mahsus arazi” (28-30 madde), yedinci bölüm: “Köy eğitimci, öğretmen, gezici başöğretmen ve gezici öğretmenlerinin mükâfatlandırılması ve cezalandırılması” (31-37 madde), sekizinci bölüm; “Köy enstitüleri ve bu enstitülerin köy okullarıyla ilgili işleri” (38-43 madde), dokuzuncu bölüm; “Köy enstitülerinde vazife görenlerin tâyin, terfi, mükâfatlandırma ve cezalandırma şekilleri” (44-53 madde), onuncu bölüm; “Müteferrik maddeler” den (54-71 madde) oluşmaktadır.⁴⁸

1.5. 5012 Sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanununun 25nci Maddesinin Birinci Fıkrasında Değişiklik Yapılması Hakkında Yasa

Ankara Milletvekili Hıfzı Oğuz Bekata 5012 Sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanununun 25. maddesinin birinci fıkrasında değişiklik yapılmasını öngören bir yasa teklifini 23 Aralık 1946’de Meclis Başkanlığına sunmuştur. İçişleri ve Milli Eğitim Komisyonlarında görüşülen teklif daha sonra 14 Şubat 1947 tarihinde Meclis Genel Kurulu gündemine alınmıştır. 5 milletvekilinin söz alarak lehinde veya aleyhinde konuştuğu teklif görüşmelerin ardından⁴⁹ 19 Şubat 1947’de yapılan oylamayla kabul edilmiştir.⁵⁰

47 “Meclis 3 Ağustos’a kadar tatil kararı verdi”, *Akşam*, 20 Haziran 1942 Cumartesi, ss. 1-2.

48 *Resmî Gazete*, 25 Haziran 1942 Perşembe, ss. 3244-3250.

49 *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 8, Birleşim: 44, 14 Şubat 1947 Cuma, ss. 1, 146-156, Ek.1-2.

50 *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 8, Birleşim: 46, 19 Şubat 1947 Çarşamba, s. 246.

Yeni kabul edilen ve üç maddeden oluşan yasa ile 1942’de kabul edilen 5012 Sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu’nda iki önemli değişiklik yapılmıştır. 1942 yılında kabul edilen kanunda köylerdeki her vatandaş okulların ve diğer binaların tesis edilmesiyle sorumlu tutulmuşken yeni yapılan düzenlemeyle bu sorumluluk sadece erkeklere verilmiştir. Diğer bir değişiklikte inşa faaliyetleriyle ilgilidir. 1942 tarihli kanunda 25. maddede yapılacak binalara dair okul binaları dışında net bir ifade yer almamışken yeni düzenlemede; “23 ncü maddede yazılı diğer tesislerin vucüde getirilmesine munhasır işler...” ifadesine yer verilmiştir. Böylece bunların okul binalarına eklenecek dersane, yemekhane, yatakhane, çamaşırılık, hamam, depo ve ahır gibi yapılar ile bunların yolların, suyollarının yapılması ve tamiratıyla köylerinin ortak kullanımına tesis edilecek fidanlık, kavaklık, dutluk ve çayırılık gibi yerler olduğu belirginleştirilmiştir.⁵¹

1.6. 5117 Sayılı Köy Enstitüleri Kanununa Ek Kanun

Yasa 15. Hükümetin Başbakanı Recep Peker tarafından kanun tasarısı olarak 21 Mayıs 1947 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulmuştur. Tarım, Milli Eğitim ve Bütçe Komisyonlarının mazbatalarıyla birlikte 18 Haziran 1947 tarihinde Mecliste görüşülmüş ve oy çoğunluğuyla kabul edilmiştir. 277 milletvekilinin katıldığı oylamada Kayseri Milletvekili M. Reşit Turgut ret oyu verirken diğer tüm milletvekilleri kabul edilmesi yönünde oy kullanmıştır.⁵²

Kanun üç madde ve geçici bir maddeden oluşmaktadır. Yeni düzenlemeyle 1940 ve 1942 yıllarında kabul edilen kanunlarla işleme için kendilerine okul arazisi tahsil edilmemiş enstitü mezunu köy öğretmenlerine hizmete başladıkları tarihten itibaren 6 ay boyunca 25 lira aylık bağlanması öngörülmüştür. Ayrıca 1946 yılı mezunlarına verilecek istihsal ödeneğinin bütçedeki Milli Eğitim Bakanlığı ödeneğinden, yasanın çıkmasından sonraki aybaşıda verilmesi kararlaştırılmıştır.⁵³

1.7. 5129 Sayılı Köy Enstitüsü Mezunu Öğretmenlerle Köy Sağlık Memurlarının Geçimlerini Düzenlemek Üzere 3803, 4247 ve 4459 Sayılı Kanunlara Ek Kanun

Kanun köy enstitüsü mezunu öğretmenlerin karşı karşıya kaldıkları geçim sıkıntısını çözmek amacıyla 25 Ağustos 1947 tarihinde Başbakan Recep Peker’in (15. Hükümet) imzasıyla TBMM Başkanlığına kanun tasarısı olarak sunulmuştur. 4 Eylül 1947 tarihli oturumda gündeme alınan tasarıyla ilgili 3 önerge verilmiş ve 7 milletvekili de muhtelif konuşmalar yapmıştır. Daha sonra 465 milletvekilinden 309’unun katıldığı oylamada teklif oy birliği ile

51 “Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanununun 25 inci Maddesinin Birinci Fıkrasında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”, *Resmî Gazete*, 24 Şubat 1947 Pazartesi, s. 11917.

52 *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 8, Birleşim: 75, 18 Haziran 1947 Çarşamba, ss. 450-452, 504-507.

53 “Köy Enstitüleri Kanununa Ek Kanun”, *Resmî Gazete*, 26 Haziran 1947 Perşembe, s. 12561.

kabul edilmiştir. 156 milletvekilinin katılmadığı oylamada ret ya da boş oy kullanılmamıştır.⁵⁴

13 madde ve 5 geçici maddeden oluşan kanun 10 Eylül 1947 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 5129 sayılı Yasa ile köy enstitülerinde yetişen öğretmenlere geçimlerini sağlamak üzere arazi verilmesi uygulamasından vazgeçilmiş, ücretleri yıllık 100 liraya çıkarılmış, maaş artışı 6 yıldan 3 liraya indirilmiş ve artış miktarı 10 lira olarak tespit edilmiştir. Yasaya göre öğretmen ve öğrencilerin uygulama bahçesi olarak kullanacakları arazilerin büyüklüğünün öğrenci sayısına bağlı olarak 2-10 dekar arasında olacağı belirlenmiştir. Bahçelerin işletilebilmesi için gerekli fidan, tohum ve diğer araç-gereçlerin okul demirbaşına kaydedilmek şartıyla Maarif Vekâleti tarafından verilecek ödenekle karşılanacağı, uygulama bahçelerinde kurulacak işletmelerin neler olacağının milli eğitim ve tarım müdürlükleri tarafından kurulacak komisyon tarafından belirleneceği belirtilmiştir. Bu işletmelerin amirleri olan bakanlık müfettişleri, milli eğitim ve tarım müdürlükleri, ilköğretim müfettişleri ve gezici öğretmenler tarafından denetleneceği, zarar eden işletmeler olması durumunda da kusurlu görülen öğretmenler hakkında soruşturma yapılacak ve zarar öğretmenlere ödettirileceği hüküm altına alınmıştır. Daha önce gelirleri öğretmenlere bırakılmış köy okulu arazileri vali/kaymakam onayıyla, köy ihtiyar heyeti kararıyla köylüler tarafından işletileceği ve gelirlerin okulların ihtiyaçları için kullanılacağı ve artan para köy bütçesine ekleneceği ifade edilmiştir. Köy Öğretmenleri Emekli Sandığına kimlerin üye olabileceklerinin açıkça belirtildiği yasada emekli olma koşulu 30 yıldan 25 yıla indirilmiştir. Emeklilik maaşları da 20 liradan emekli olmadan önceki son maaşının yarısına yükseltilmiştir. 25 yıldan fazla çalışıp emekli olanların maaşlarına her yıl için %1 zam yapılması kararlaştırılmıştır.⁵⁵

Yasaya göre Köy Enstitüsü mezunu öğretmenler diğer memurlara tanınmış tüm haklardan yararlanabilecek ve sahip olduğu her çocuk için de ilave 5 lira yardım yapılacağı uygun görülmüştür. Köy öğretmenlerinin geçimlerini sağlamak üzere kamulaştırılarak tahsis edilmiş arazilerin eski sahipleri başvurup bedelini zamanında ödedikleri takdirde eski arazilerine sahip olabileceği, bu paranın ise köy bütçesine gelir olarak kaydedileceği belirlenmiştir. Köy okulu demirbaşlarından kullanılmayanlar satılmak üzere mal müdürlüklerine devredilmesi, öğretmenlerin de bunlardan dilediklerini 4 taksitle satın alabileceği, kanun yayımlandığı tarihte kıdem süreleri 3 yılı doldurmuş olanlardan başarılı olanlara 110 lira ücret ödeneceği belirtilmiştir. Ayrıca Enstitü mezunu öğretmenler 4178 ve 4599 sayılı yasalara göre ödenen olağanüstü zam ve aynı yardımdan kapsamı dışında tutulmuştur.⁵⁶

54 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Birleşim: 81, 4 Eylül 1947 Perşembe, ss. 621-649.

55 "Köy Enstitüsü Mezunu Öğretmenlerle Köy Sağlık Memurlarının Geçimlerini Düzenlemek Üzere 3803, 4247 ve 4459 Sayılı Kanunlara Ek Kanun", *Resmi Gazete*, 10 Eylül 1947 Çarşamba, ss. 12885-12886.

56 <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar> (Erişim: 03.01.2024).

1.8. 5210 Sayılı 3803, 4274 ve 4459 sayılı Kanunların Köy Okulu, Öğretmen Evi, Köy Sağlık Memurları ve Ebeleri Evleri İnşa Ettirilmesiyle İlgili Maddelerinin Değiştirilmesi ve 5012 ve 5082 Sayılı Kanunların Kaldırılması Hakkında Yasa

16. Hükümet adına Başbakan Hasan Saka'nın imzasıyla köylere inşa edilecek olan okul, öğretmen, sağlık memuru ve ebe evlerinin yapımı ve tamirati hususunda köylüler üzerindeki yükün hafifletilmesi, yapım esnasında yaşanan aksamaların önlenmesi ve yörenin ihtiyacına göre daha kullanışlı binaların inşa edilebilmesi amacıyla 4 Mayıs 1948 tarihinde TBMM başkanlığına bir kanun tasarısı sunulmuştur.⁵⁷ Ertesi gün gündeme alınan tasarı Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemseddin Sırer'in teklifiyle kurulacak geçici bir komisyona havale edilmiştir.⁵⁸ 21 Mayıs 1948 tarihinde geçici komisyondan gelen raporla birlikte kanun tasarısının görüşmelerine başlanmıştır⁵⁹ ve 24 Mayıs 1948 tarihinde tasarının yasalaşmasıyla sonuçlanmıştır. Oylamaya 465 milletvekilinden 242'si katılmış ve 4 ret oyuna karşılık 238 milletvekili olumlu oy kullanmıştır.⁶⁰

Söz konusu yasa 16 madde ve geçici 2 maddeden oluşmaktadır. Yasada köy enstitüsü mezunu öğretmenlerin ve sağlık çalışanlarının kullanacakları lojmanların yapım maliyetinin köylüden karşılanması uygulamasına son verilmiştir. Yeni düzenlemeyle bu binaların yapımında Milli Eğitim ve Bayındırlık Bakanlıklarınca belirlenecek kaynaklardan faydalanılacaktı. Kullanılacak ahşap malzemeler orman işletmelerinden temin edilecektir. Bu binaların yapım, bakım ve onarım işlerinin gerçekleştirilmesinden köyler sorumludur. Köylerdeki 18-50 yaş arası sağlıklı erkekler yılda en fazla 20 gün bu binalarla ilgili işlerde çalışmakla yükümlüdür. Mükellefler yerlerine başka birini çalıştırabilir veya günlük 1-2 lirasında bir para ödeyerek bu mükellefiyetten muaf olabilir. Hayvanlarıyla çalışmalarda yer alanların günlüğü 2 gün, tekerlekli ulaşım aracıyla yer alanlar ise 3 gün çalışmış kabul edilecektir. Bu işleri takip etmek muhtar ve köy ihtiyar heyetinin sorumluluğundadır. Görevi aksatan muhtar ve heyetler hakkında soruşturma açılacaktır.⁶¹

Kanun ile 4274 sayılı Kanunun 39. maddesinde değişikliğe gidilerek söz konusu maddeden; *"Enstitü idareleri, enstitüde çalışan öğretmenler vasıtasıyla bu köylerde mezunlarının yapacakları işleri plânlaştırarak eğitmen ve öğretmenlere enstitüden mezun olmazdan evvel bildirirler. 3803 sayılı kanunun on birinci maddesine göre mezunlara alet; tohum gibi şeyleri ve hayvanları verirler"* ibareleri çıkarılmıştır. 3803 sayılı Kanunun 16. maddesiyle 4274 sayılı Kanunun 22, 23, 25, 26, 38, 41, 42.

57 TBMM Tutanak Dergisi, Devre: 8, Birleşim: 60, 17 Mayıs 1948 Pazartesi, ss. 125-134.

58 TBMM Tutanak Dergisi, Devre: 8, Birleşim: 55, 5 Mayıs 1948, s. 261.

59 TBMM Tutanak Dergisi, Devre: 8, Birleşim: 61, 21 Mayıs 1948, ss. 372-447.

60 TBMM Tutanak Dergisi, Devre: 8, Birleşim: 62, 24 Mayıs 1948, ss. 454-492.

61 Resmi Gazete, 31 Mayıs 1948 Pazartesi, ss. 14109-14110.

maddeleri ve 5012 ve 5082 Sayılı kanunlar kaldırılmıştır. Ayrıca 1948 yılı Bütçe Kanununa Millî Eğitim Bakanlığına geçici hizmetlilerin ücreti için 100.000 lira ve illerdeki ilkokullara yapılacak yardımlar için 6.000.000 lira ek ödenek verilmiştir.⁶²

1.9. 5352 Sayılı Köy Enstitüleri Kanununun 9. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Yasa

5352 Sayılı Kanun'un 9. Maddesine göre askerlik hizmeti nedeniyle köylerden ayrılan öğretmenler maaşlarının 2/3'ünü almaya devam ederken, maaşının geriye kalan 1/3'ü ile yerine vekil öğretmen tayin edilmekteydi. Ancak ücret düşüklüğü nedeniyle vekil öğretmen bulmakta yaşanan sıkıntılar nedeniyle bir kanun tasarısı hazırlanmıştır. Tasarı 23 Eylül 1948 tarihinde 17. Hükümet adına Başbakan Hasan Saka imzasıyla Meclis başkanlığına sunulmuştur.⁶³ 1 Kasım 1948 tarihinde gündeme alınan tasarı Millî Eğitim ve Bütçe Komisyonlarına havale edilmiştir.⁶⁴ Komisyonlarda görüşüldükten sonra komisyon raporlarıyla birlikte 16 Şubat 1949 tarihinde yeniden Mecliste görüşülmeye başlanmıştır.⁶⁵ 3 maddeden oluşan tasarı 14 Mart'ta kabul edilerek yasalaşmış⁶⁶ ve 18 Mart 1949 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yeni düzenlemeyle enstitü mezunu öğretmenlerin askerlik hizmeti esnasında alacakları maaş 1/3'e indirilmiş, seferberlik ve manevra gibi gerekçelerle silâh altına alınmaları durumunda 3041 numaralı kanuna bağlı oldukları hükmü de kaldırılmıştır.⁶⁷

1.10. 5479 Sayılı Köy Enstitüsü Mezunu Öğretmenlerle Köy Sağlık Memurlarının Geçimlerini Düzenlemek Üzere 3803, 4274 ve 4459 Sayılı Kanunlara Ek 5129 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Yasa

Yasa Ankara Milletvekili Hıfzı Oğuz Bekata ve Denizli Milletvekili Kemal Cemal Öncel tarafından 16 Eylül 1949 tarihinde bir kanun teklifi olarak sunulmuştur. Teklifte geçim darlığı çeken Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlerin maaşlarının 125 liraya yükseltilmesi, ücretlerin aylık ödenmesi ve bu öğretmenlerin diğer öğretmen ve memurlarla eşit haklara sahip olmaları gibi düzenlemeler yer almıştır.⁶⁸ Teklif 19 Aralık 1949 tarihinde Meclis gündemine alınmıştır. Millî Eğitim, Bayındırlık ve Bütçe Komisyonlarında görüşüldükten sonra komisyon raporlarıyla birlikte Meclisin 26 Aralık 1949 tarihli oturumunda görüşülmüş ve 26 Aralık 1949 TBMM'de kabul edilen yasa⁶⁹ 2 Ocak 1950 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

62 *Resmî Gazete*, 31 Mayıs 1948 Pazartesi, ss. 14109-14110.

63 *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 8, Birleşim: 46, 16.11.1949 Çarşamba, s. 51.

64 *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 8, Birleşim: 1, 1 Kasım 1948, ss. 1-2.

65 *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 8, Birleşim: 46, 16.11.1949 Çarşamba, s. 250.

66 *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 8, Birleşim: 55, 14. III.1949 Pazartesi, ss. 12-13.

67 *Resmî Gazete*, 18 Mart 1949 Cuma, s. 15797.

68 *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 8, Birleşim: 20, 21 Aralık 1949 Çarşamba, s. 91.

69 *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 8, Birleşim: 19, 19 Aralık 1949 Pazartesi, ss. 272, 360-361, 470-486.

Yeni yasa ile 5479 sayılı yasa ile köy enstitüsü mezunu öğretmenlerin atanmasında stajyerlik uygulaması getirilmiştir. Düzenleme ile öğretmenler ilk göreve başladıklarında 105 lira ücretle, 3 yıl stajyer olarak görevlendirilecekler ve maaşlarını her ay alabileceklerdir. Sürenin bitiminde başarılı olamayanlar için ise bu süre uzatılabilecektir. Stajyerlik süresi azami 6 yıl ile sınırlandırılmıştır. Stajyerlik döneminde öğretmenler diğer devlet memurlarının sahip olduğu tüm haklara sahip olacaktır. Yasadaki geçici bir madde ile 110 lira olan öğretmenlerin maaşı 115 liraya yükseltilmiştir.⁷⁰

2. Demokrat Parti İktidarı ve Sonrasında Köy Enstitüleri İle İlgili Yapılan Yasal Düzenlemeler

1946 yılında kurulan DP muhalefette olduğu ilk andan itibaren köy enstitülerine karşı bir tavır sergilemiştir. DP'liler halkın dini inançlarını CHP ideolojisi doğrultusunda değiştirme ve şekillendirme projesi olarak gördükleri köy enstitülerini her fırsatta eleştirmişler, İslam karşıtı olduğunu savundukları bu okullarda, millî terbiyenin, ahlaki değerlerin ve dini hassasiyetlerin göz önünde tutulmadığını savunmuşlardır.⁷¹ 14 Mayıs 1950 tarihli seçimin ardından başlayan DP iktidarı ile birlikte Köy enstitülerinin öğretmen okullarıyla birleştirilerek kapatılması süreci hız kazanacaktır. Yeni dönemde Meclis içinde köy enstitüleri daha az gündeme gelirken, daha çok din ve ahlak eğitimi, imam-hatip okulları daha fazla gündeme gelmiştir.

2.1. 5541 Sayılı Köy Enstitüleri Kanununun 3. Maddesinin Birinci Fıkrasının Değiştirilmesi Hakkında Yasa

Söz konusu yasa Kars Milletvekili Tezer Taşkiran ve Urfa Milletvekili Suat Kemal Yetkin tarafından bir kanun teklifi olarak 11 Kasım 1950 tarihinde Meclis Başkanlığına iletilmiştir. Teklifte mevcut uygulamaya göre sadece köy çocuklarının enstitülere girebildiği oysa ülkenin farklı yerlerinde her yönden köylere benzeyen çok sayıda ilçe olduğu ve buradaki çocukların köy enstitülerine girme hakkından yoksun olduğu belirtilmiştir. Bu çocuklara verilecek enstitüye girme hakkının hem bu adaletsizliği ortadan kaldıracığı hem de köy-şehir ayrımını bir ölçüde de olsa gidereceği ileri sürülmüştür.⁷²

11 Şubat 1950 tarihli oturumda görüşülmeye başlanan ve 16 Şubat 1950'de kabul edilen yasa,⁷³ 18 Şubat 1950 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yasa ile 3803 sayılı Kanunu'nun; "*Enstitülere tam deoreli köy*

⁷⁰ *Resmi Gazete*, 2 Ocak 1950 Pazartesi, s. 17493.

⁷¹ Recep Büyüktolu, *Milletvekili Genel Seçimlerinde DP'nin Seçim Propagandaları (1946-1957)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2021, s. 33.

⁷² *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 8, Birleşim: 44, 11 Kasım 1950 Cumartesi, s. Ek 71-72.

⁷³ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 8, Birleşim: 44, 11 Kasım 1950 Cumartesi, ss. 414, 430-435, 444-445; *TBMM Tutanak Dergisi*, C.24, Birleşim: 48, 16 Kasım 1950 Perşembe, ss. 665-666.

ilk okullarını bitirmiş sıhhatli ve müstaid köylü çocuklar seçilerek alınır” şeklindeki 3. maddesinin birinci fıkrası; “Köy enstitülerine köy ve bucaklarla, belediye teşkilâtı bulunan kasaba mahiyetindeki köy ve bucakların, merkez nüfusu. 2 000 den aşağı olan ilçe merkezlerinin beş sınıflı ilkokullarını bitiren ve bu yerlerde sakin ve kayıtlı olan çocuklarla, ailesi köyde oturmakla beraber tam teşkilatlı okulu bulunmadığı için tahsilini kasaba okullarında ikmal eden köylü çocuklardan müsteit ve sıhhatli olanlar seçilerek alınır” şeklinde değiştirilmiştir.⁷⁴

2.2. 5657 Sayılı Köy Okulları ve Köy Enstitüleri Teşkilatına Dair Olan Kanuna Bir Madde Eklenmesi Hakkında Yasa

Yasa Başbakan Şemseddin Günaltay’ın imzasıyla 18. Hükümetin bir kanun tasarısı olarak 14 Mart 1950 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulmuştur. Köy Enstitülerinden ilişki kesilen öğrencilerden tahsil edilen tazminat ile ilgili yaşanan sıkıntıların giderilmesine yönelik tasarı⁷⁵ 15 Mart 1950 tarihinde Milli Eğitim ve Bütçe komisyonlarına havale edilmiştir.⁷⁶ Komisyonlarda görüşülen tasarı Meclisin 24 Mart 1950 tarihli oturumunda kabul edilmiş⁷⁷ ve 31 Mart 1950 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yasa ile birlikte Köy Enstitüleri Teşkilât Kanununa aşağıda yazılı madde eklenmiştir:

“30 Eylül 1949 tarihine kadar 4274 sayılı Kanunun 63 ncü maddesine göre köy enstitüleriyle ilişkileri kesilen öğrenciler ve kefilleri hakkında 3803 sayılı Kanunun 4 ncü maddesi hükmü uygulanmaz. Bu gibiler hakkında hükme bağlanmış tazminat alacakları aff olunur. Ancak tahsil edilmiş olan mebeliğ geri verilmez.”⁷⁸

Bu maddeyle köy enstitüleriyle ilişkileri kesilen öğrenciler ve bu öğrencilere kefil olan insanlar önemli bir mali yükten kurtulmuştur. Ancak bu düzenlemeyle daha önce tahsil edilmiş olan bedellerin ise geri ödenmeyeceği açıkça belirtilmiştir.

2.3. 5922 Sayılı 3803 Sayılı Köy Enstitüleri Kanununun 5. Maddesinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Geçici Bir Madde Eklenmesi Hakkında Yasa

Bu düzenleme Burdur Milletvekili Mehmet Özbey tarafından bir kanun teklifi olarak Meclis Başkanlığına sunulmuştur. Tarım, Bütçe ve Milli Eğitim komisyonlarına gönderilen teklif 25 Nisan 1952 tarihinde komisyon raporlarıyla birlikte gündeme alınmış,⁷⁹ 2 Mayıs 1952 tarihinde yasalaşmış,⁸⁰ 7 Mayıs 1952

74 Resmi Gazete, 18 Şubat 1950 Cumartesi, s. 17786.

75 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Birleşim: 71, 23 Mart 1950 Perşembe, s. Ek 1-2.

76 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Birleşim: 65, 15 Mart 1950 Çarşamba, s. 410.

77 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Birleşim: 72, 24 Mart 1950 Cuma, ss. 1010-1011.

78 Resmi Gazete, 31 Mart 1950 Cuma, s. 18227.

79 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 9, Birleşim: 64, 25 Nisan 1952 Cuma, s. 481.

80 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 9, Birleşim: 67, 2 Mayıs 1952 Cuma, ss. 17-18.

tarihinde yürürlüğe girmiştir.⁸¹

3803 sayılı Köy Enstitüleri Yasası'nın 5. Maddesi gereği köy enstitüsü mezunu öğretmenler ilk atandıkları yerlerde 20 yıl çalışmakla yükümlüydüler. Bu süreyi tamamlamadan meslekten ayrılanlar devlet memuru olamazlardı ve müessesede buldukları döneme ait masraflar bu kişilerden ya da kefillerinden iki katı olarak tahsil edilirdi. Yeni düzenlemeyle en az 5 yıl olan köy enstitülerinden mezun olan öğretmenler ilk görevlendirildikleri yerlerde öğrenim süresinin bir buçuk misli müddetle çalışmaya mecbur kılındılar. Ayrıca daha önceki düzenlemede mecburi hizmeti tamamlamadan ayrılanların yeniden devlet memuru olmaları engellenmiştir. 5922 sayılı kanun ile enstitüde okurken ya da öğretmen iken mecburi hizmetini tamamlamadan ayrılanların ödeyecekleri tazminatın hesaplanmasının 789 sayılı Kanunun 8. maddesine göre yapılması ve bu tazminat ödenmeden devlet memuru olamayacakları kararlaştırılmıştır. Dolayısıyla tazminatın ödenmesi durumunda yeniden devlet memuru olabilmenin önü açılmıştır.⁸²

2.4. 5955 Sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilâtına Ait 4274 Sayılı Kanunun 13. Maddesinin Değiştirilmesine ve Aynı Kanunun 15. Maddesinin İkinci Fıkrasının Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Yasa

1 Nisan 1952 tarihinde Rize Milletvekili Ahmet Morgil, Meclis Başkanlığına 23 Eylül 1329 tarihli Tedrisatı İptidaiye Yasası'nın 77. maddesiyle Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilâtı hakkındaki 4274 sayılı Yasa'nın 13. maddesinin değiştirilmesi hakkında bir teklif vermiştir. Teklifte resmi olarak 16 yaşında görünen kız çocuklarının okula devam mecburiyetinin neden olduğu sıkıntıların giderilmesi amacıyla bu konuda verilmiş benzer tekliflerle birlikte düzenleme yapılması ve devam zorunluluğunun 14 olarak değiştirilmesi yer almaktadır. Teklif incelenmek üzere Milli Eğitim Komisyonuna havale edilmiştir.⁸³ Komisyondan gelen raporla birlikte kanun teklifi 6 Haziran 1952 tarihinde gündeme alınarak müzakere edilmiştir.⁸⁴ 16 Haziran tarihli oturumda yeniden müzakere edilen teklif yasalasmış⁸⁵ ve 6 Haziran 1952 tarihinde yürürlüğe girmiştir.⁸⁶

4274 sayılı Kanunun "*Köylerde her yıl eylül ayının sonuna kadar altı yaşını bitirmiş olanlar, ilkokula ve ilk okulu bitirdikten sonra, daha yüksek okullara devam etmeyenlerden on altı yaşını tamamlamamış bulunanlar varsa bunlar da birinci*

81 *Resmi Gazete*, 7 Mayıs 1952 Çarşamba, s. 3530.

82 *Resmi Gazete*, 7 Mayıs 1952 Çarşamba, s. 3530.

83 *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 9, Birleşim: 56, 2 Nisan 1952 Çarşamba, s. 145.

84 *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 9, Birleşim: 81, 6. VI. 1952 Cuma, ss. 101-112, 115-116.

85 *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 9, Birleşim: 85, 16 Haziran 1952 Pazartesi, ss. 229-230.

86 *Resmi Gazete*, 23 Haziran 1952 Pazartesi, ss. 3977-3978.

maddede yazılı meslek kurslarına devama mecburdurlar...”⁸⁷ şeklindeki 13. maddesi; “Her yıl Eylül sonuna kadar altı yaşını bitirmiş olanlar, 14 yaşını tamamladıkları öğretim yılının sonuna kadar ilkokula devama mecburdurlar. 14 yaşını doldurmuş olup da ilkokulu bitirmemiş bulunanlar, 16 yaşını tamamladıkları öğretim yılı sonuna kadar ilkokula devam edebilirler...” şeklinde değiştirilmiştir. Ayrıca 4274 sayılı Kanununun 15. Maddesinin; “Henüz on altı yaşını bitirmedikleri halde ilkokula devamları Maarif vekilliğince Medeni kanun bakımından şahsi halleri itibariyle mahzurlu görülenler akşam okullarına veya meslek kurslarına devama mecbur tutulurlar.”⁸⁸ şeklindeki ikinci fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

2.5. 6234 Sayılı Köy Enstitüleri ile İlk Öğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Yasa

Bu düzenleme Köy Enstitülerinin kapatılmasına yönelik kanundur. Söz konusu yasal düzenleme bir kanun tasarısı olarak hazırlanmış, gerekçe ve ilişkileriyle birlikte 5 Temmuz 1952 tarihinde Başbakan Adnan Menderes tarafından 20. Hükümet (2. Menderes Hükümeti) adına Meclis Başkanlığına sunulmuştur. Gerekçesinde köyleri tarım, sağlık, sosyal, kültürel ve sanatsal yönden kalkındırmak ve devlete yük olmaksızın, geçimini sağlayacak öğretmen yetiştirmek amacıyla açılan Köy Enstitülerinin müfredat programlarını yeterli düzeyde olmadığı ileri sürülmüştür. Bu kurumlarda öğrenciler genel ve meslek bilgilerini yeterli düzeyde alamadıkları, öğretmenliğe başladıklarında ise geçimlerini sağlamak için kendilerine tahsis edilen araziye işletmek, okula bağlı işletmelerde çalışmak zorunda kaldıklarından asıl görevleri olan öğretmenlik mesleğini hakkıyla yapamadıkları belirtilmiştir. Ayrıca 3803 sayılı Kanunun öğretmenler arasında ikiliğe yol açtığı, enstitülere şehir ve kasabalardaki okullardan öğrenci alınmadığı gibi, bu okullara köy okullarından alınan öğrencilerin, öğretmen olarak köyde çalışmak zorunda olması sebebiyle köylü ve şehirli ayırımı destekler mahiyette olduğu savunulmuştur. Dolayısıyla bu iki farklı öğretmen grubunu görev ve özlük hakları yönünden birleştirmek, ortak bir ülkünün ve hizmetin görevlileri olarak öğretmenleri şehir, kasaba ve köylerde başarıyla görev yapacak kudret ve kabiliyette yetiştirmek amacıyla bu kanun tasarısını hazırladığı belirtilmiştir.⁸⁹

Millî Eğitim ve Bütçe komisyonlarına havale edilen tasarı Meclisin 27 Ocak 1954 tarihli oturumunda kabul edilmiştir.⁹⁰ 4 Şubat 1954 tarihli Resmi

87 *Resmi Gazete*, 25 Haziran 1942 Perşembe, s. 3245.

88 *Resmi Gazete*, 23 Haziran 1952 Pazartesi, ss. 3977-3978.

89 *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 9, Birleşim: 31, 20 Ocak 1954 Çarşamba, s. Ek 1-2; 1950 yılında 21 köy enstitüsü ile 8 öğretmen okulu mevcuttu. Bkz: *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 10, İnikat: 21, 26 Aralık 1956 Çarşamba, s. 304. İktidara gelmeden önce de Demokrat Partililerin ve Adnan Menderes’in köy enstitüleri hakkında olumsuz bir bakış açısına sahip olduğu bilinmektedir. 1946 ve 1950 Milletvekili Seçimlerinde köy enstitüleriyle ilgili muhalefetin olumsuz propagandaları için Bkz: Büyüktolu, *a.g.e.*, çşt. syf.

90 *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 9, Birleşim: 34, 27 Ocak 1954, ss. 370-378.

Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 14 madde, 5 geçici madde ve bağlı 5 cetvelden oluşan yasal düzenlemeyle 3803 sayılı köy Enstitüleri Kanunu bütünüyle, 4274 sayılı Köy Okulları ve Köy Enstitüleri Teşkilât Kanunu'nun da ilgili hükümleri kaldırılarak köy enstitülerinin ilk öğretmen okullarıyla birleştirilmesi ve ilkokul öğretmenleri arasındaki hak ve vazife ayrılıklarının giderilmesine çalışılmıştır. Köy enstitülerinin isimleri İlköğretmen Okulu olarak değiştirilmiştir. Öğretmen adaylarının daha iyi yetişmelerini sağlamak için ilkokul mezunlarından alınanlar 6 yıl, ortaokul mezunlarından alınanlar ise 3 yıl süreli eğitim ve öğretime tabi tutulmaları, öğrencilerin çoğunluğunun köy çocuklarından seçilmesi, bu çocukların öğretmen okulu öğrenimine kolayca uyum sağlayabilmeleri için ihtiyaç duyulan öğretmen okullarında hazırlık sınıfı açılması kararlaştırılmıştır. Okula devam esnasında ilk tahsil yılı içinde okulla ilişkisi kesilenler tazminattan muaf tutulmuştur. Köy öğretmenleri ve köy enstitüsü mezunu öğretmenler Sağlık ve Sosyal Yardım Sandığına, ilkokul öğretmenleri ise İlkokul Öğretmenleri Sağlık ve Sosyal Yardım Sandığı üyeydiler. Düzenleme ile ilkokul öğretmenlerinin tamamının İlkokul Öğretmenleri Sağlık ve Sosyal Yardım Sandığına üye olmaları kararlaştırılmıştır. Öğretmen okullarını makul ve verimli bir çalışma düzenine kavuşturmak amacıyla zorunlu ders 17 saat, ücrete tabi ders yükü de 7 olarak tespit edilmiştir.⁹¹

2.6. 6888 Sayılı Köy Enstitüleriyle İlk Öğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkındaki 6234 Sayılı Kanuna Ek Kanun

3 maddeden ibaret olan 6888 Sayılı Kanun bir hükümet tasarısı olarak Başbakan Adnan Menderes tarafından 22. Hükümet (4. Menderes Hükümeti) adına 10 Temmuz 1956 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulmuştur. Gereğesinde köy enstitüleri mezunu öğretmenlerle öğretmen okulları mezunu öğretmenler arasında, enstitü mezunları aleyhine, 1-2 derece maaş farkı olduğu, bu durumun aynı koşullarda aynı görevi yapan öğretmenler arasında adaletsizlik oluşturduğu ve huzursuzluklara yol açtığı belirtilmiştir.⁹² Aynı dönemde Ankara Mebusu Aliye Temuçin ve Elazığ Mebusu Ömer Faruk Sanaç'ın, köy enstitüleri mezunu olan öğretmen ve sağlık memurlarının maaş intibaklarıyla alakalı kanun teklifi ile Maarif ve Bütçe encümenlerinden gelen mazbataların görüşmesi birleştirilerek Mecliste görüşülmeye başlanmıştır.⁹³ Fakat kanun teklifinin yeniden görüşülmek üzere encümene gönderilen maddeleri henüz gelmediğinden, sadece tasarının müzakeresi devam ettirilmiştir.⁹⁴

Yapılan görüşmelerin ardından düzenleme 25 Ocak 1957 tarihinde yasallaşmıştır.⁹⁵ 2 Şubat 1957 tarihinde yürürlüğe giren yasa ile köy enstitüsü

91 *Resmi Gazete*, 4 Şubat 1954 Perşembe, ss. 8093-8095.

92 *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 10, İnikat: 21, 26 Aralık 1956 Çarşamba, s. Ek 1-12.

93 *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 10, İnikat: 21, 26 Aralık 1956 Çarşamba, ss. 288-301. 1950 yılında 21 köy enstitüsü ile 8 öğretmen okulu mevcuttu. Bkz: *A.g.e.*, s. 304.

94 *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 10, Yirmi yedinci İnikat, 18.1.1957 Cuma, ss. 114-121.

95 *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 10, İnikat: 30, 25.1.1957 Cuma, ss. 216-217.

mezunu ilkokul öğretmenlerinden yüksek tahsil yapmış olanların aldıkları ücretleri, askerlik süreleri de dâhil edilerek, her 3 yıl için 20 lira maaş ve üzerine birer derece ilâve edilerek artırılacağı hüküm altına alınmıştır. Kanun yürürlüğe girmeden önceki stajyerlikte geçen başarısız süreleri dikkate alınmayacağı ancak kanun yürürlüğe girdikten sonraki başarısızlıkların uygulanacağı belirtilmiştir. Düzenleme ile öğretmenlerin stajyerliklerini düzenleyen 5479 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır. Stajyer köy öğretmenlerinin stajlarını başarıyla tamamlamaları durumunda 3656 sayılı kanunun 3 üncü maddesi gereğince 20 lira artışla maaşa geçirilmesi, başarısız olanların ise vazifelerine son verilmesi kararlaştırılmıştır.⁹⁶

2.7. 6951 Sayılı Köy Enstitüleri İle İlk Öğretmen Okullarının Birleştirilmesine Dair 6234 Sayılı Kanunun Muvakkat Birinci Maddesine İki Fıkra İlavesi Hakkında Yasa

6234 sayılı Kanun yürürlüğe girmeden önce meslekten çıkarılmış öğretmenlerle ilgili sorunları gidermek düşüncesiyle 15 Aralık 1955 tarihinde hazırlanmış bir kanun tasarısı 22. Hükümetin Başbakanı Adnan Menderes tarafından Meclis Başkanlığına sunulmuştur.⁹⁷ Tasarı görüşülmek üzere Maarif ve Bütçe Encümenliklerine havale edilmiştir. 8 Nisan 1957 tarihinde encümen raporlarıyla birlikte gündeme alınan⁹⁸ tasarının görüşmeleri 19 Nisan 1957 tarihinde tamamlanmış⁹⁹ ve kanun 26 Nisan 1957 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 3 maddeden oluşan yasal düzenleme ile 6234 Sayılı Kanun'a eğitimci, öğretmeni, gezici öğretmeni ve gezici başöğretmenlerden 4274 sayılı Kanun'un 33. Maddesi gereğince meslekten çıkarılmış bulunanlar (suçları Memurin Kanununun 33. maddesi kapsamında olanlar hariç) 4357 sayılı Kanunun 7. maddesine göre bir daha öğretmenlik veya benzeri görev alamamak üzere meslekten ihraç edilmişlerdir. 4274 sayılı Kanunun 35. maddesine istinaden meslekten çıkarılmış olanlar ise 4357 sayılı Kanun'un 8. maddesine göre istifa etmiş sayılmışlardır. İstifa edenlerden tekrar mesleğine dönenlerin mecburi hizmet dolayısıyla devlete olan kesinleşmiş borçları, mecburi hizmete çevrileceği belirtilmiştir.¹⁰⁰

96 *Resmi Gazete*, 2 Şubat 1957 Cumartesi, s. 16321.

97 *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 10, İnikat: 56, 8 Nisan 1957 Pazartesi, s. Ek 2.

98 *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 10, İnikat: 55, 5 Nisan 1957 Cuma, s. 90.

99 *TBMM Zabıt Ceridesi*, Altmış birinci İnikat, 19.IV. 1957 Cuma, ss. 226-227.

100 *Resmi Gazete*, 26 Nisan 1957 Cuma, s. 16949.

2.8. 371 Sayılı Köy Enstitüleri İle İlk Öğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkındaki Kanunun 5. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Yasa

6234 sayılı Kanun'un uygulanmasında yaşanan aksaklıkları gidermek amacıyla 27. Hükümetin Başbakanı İsmet İnönü'nün imzasıyla 20 Haziran 1963 tarihinde Meclis Başkanlığına bir tasarı sunulmuştur.¹⁰¹ Maarif ve Bütçe Komisyonlarına havale edilen tasarı komisyon raporlarıyla birlikte 27 Haziran 1963 tarihinde görüşülmeye başlanmış ve 19 Eylül 1963 tarihinde yasalaşmıştır.¹⁰² 16 Ocak 1964 tarihinde yürürlüğe giren yeni düzenleme ile 6234 sayılı Kanun 5. Maddesi'nde değişiklik yapılmıştır. Söz konusu düzenleme ile mecburi hizmetlerini tamamlayıncaya kadar köy okullarında çalıştırılan ilk öğretmen okulu mezunlarından üç yıllık staj sürelerinin ikinci yılı sonunda başarı gösteremedikleri anlaşılanların tam teşkilatlı okullara nakledilebilmelerine, bu durumda olanlardan stajyerliği kaldırılanlar mecburi hizmetlerini tamamlamak üzere yeniden köy okullarında görevlendirilmelerine izin verilmiştir.¹⁰³

2.9. 1079 Sayılı 6234 Sayılı Köy Enstitüleri İle İlk Öğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkındaki Kanunun 2. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Yasa

Köy enstitüleriyle ilgili son yasal düzenleme 30. Hükümet tarafından bir kanun tasarısı olarak Başbakan Süleyman Demirel'in imzasıyla 5 Ocak 1966 tarihinde Millet Meclisi Başkanlığına sunulmuştur. Tasarı Milli Eğitim ve Plan Komisyonlarına gönderilmiştir. Komisyonların raporlarıyla birlikte 24 Nisan 1967 tarihli oturumda Millet Meclisi gündemine alınan tasarı¹⁰⁴ 10 Ocak 1969 tarihinde yasalaşmıştır.¹⁰⁵ 18 Ocak 1969 tarihinde yürürlüğe giren kanun ile 6234 sayılı Köy Enstitüleriyle İlk Öğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun'un; "İlk öğretmen okullarının tahsil müddeti, ilkokul mezunları için (6), ortaokul mezunları için (3) yıldır"¹⁰⁶ şeklindeki 2. Maddesi, "İlk öğretmen okullarının öğrenim süresi, ilkokul mezunları için en az (6), ortaokul mezunları için en az (3) yıldır. İlk öğretmen okullarında, gerekirse hazırlık sınıfları da açılabilir"¹⁰⁷ olarak değiştirilmiştir.

101 Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 1, Birleşim: 103, 27 Haziran 1963 Perşembe, s. Ek 1-2.

102 Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 1, Birleşim: 103, 27 Haziran 1963 Perşembe, ss. 590-591; Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 1, Birleşim: 140, 19 Eylül 1963 Perşembe, ss. 469-470.

103 Resmi Gazete, 16 Ocak 1964 Perşembe, s. 2.

104 Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 2, Birleşim: 91, 24 Nisan 1967 Pazartesi, ss. 379-382.

105 Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 2, Birleşim: 26, 10 Ocak 1969 Cuma, ss. 468-479.

106 Resmi Gazete, 4 Şubat 1954 Perşembe, s. 8093.

107 Resmi Gazete, 18 Ocak 1969 Cumartesi, s. 1.

Sonuç

Köy Enstitüleri sadece köyler için öğretmen yetiştirilmesinin amaçlanmadığı, aynı zamanda köylülere örnek olacak, yol gösterecek, bilimsel gelişmeleri köylere taşıyacak bireyler yetiştirerek, köylerin merkezinde yer aldığı, eğitim anlayışı, uygulamaları ve sonuçlarıyla geride derin izler bırakan bir kırsal kalkınma hamlesidir. Temelleri 1937 yılında atılan bu kurumlar 1940 yılında resmen kurulmuştur. 1954 yılına kadar eğitim ve öğretim faaliyetlerini sürdüren ve sayıları 21'e ulaşan köy enstitülerinin söz konusu tarihte ilk öğretmen okullarıyla birleştirilmesiyle faaliyetleri resmen sonlandırılmıştır. Köy enstitülerinin kuruluş süreci, eğitim ve öğretim faaliyetlerine devam ettikleri, kapatıldıkları ve sonraki dönemde bu kurumlarla ilgili çok sayıda yasal düzenleme tespit edilmiştir. Bu düzenlemelerin yıllara göre dağılımına bakıldığında 1937 (1), 1939 (1), 1940 (1), 1942 (1), 1947 (3), 1948 (2), 1949 (1), 1950 (2), 1952 (2), 1954 (1), 1956 (1), 1957 (1), 1963 (1), 1966 (1) olmak üzere toplam 19 tanedir. Bunlardan 5 tanesi milletvekilleri tarafından sunulmuş kanun teklifleri, 14 tanesi ise mevcut hükümetler tarafından sunulmuş kanun tasarılarıdır. Tasarılarından 2 tanesi İsmet İnönü, 3 tanesi Refik Saydam, 2 tanesi Recep Peker, 2 tanesi Hasan Saka, 3 tanesi Adnan Menderes, 1 Tanesi de Süleyman Demirel'in başında bulunduğu hükümetler tarafından verilmiştir. Yasal düzenlemelerden en kapsamlıları 1940 yılında kabul edilen ve 21 madde ile 1 geçici maddeden oluşan 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu ile 1942 tarihli, 10 bölüm ve 71 maddeyi kapsayan 4274 sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Yasası'dır.

1947 yılına kadar yapılan ilk 4 yasa köy enstitülerinin kuruluşu ve teşkilat yapısının genişlemesiyle ilgilidir. Sadece köy çocuklarının okullara kabul edilmesi, okulların ve diğer tesislerin yapımı ve onarımı, öğretmen ve okullara arazi tahsisi, enstitülerde uygulanan eğitim ve öğretim müfredatları gibi hususlar dolayısıyla yoğun eleştirilere maruz kalan köy enstitüleri için 1946 yılı dönüm noktası olmuştur. Köy enstitülerinin kapatılması denildiğinde hemen akla 1954 yılı ve Demokrat Parti iktidarı gelse de fiili kapatma süreci Cumhuriyet Halk Partisi Döneminde başlamış, Demokrat Parti iktidarında tamamlanmıştır. 1945 yılında çok partili hayata geçilmesinden sonra bu okullara yönelik eleştiriler sertleşmiştir. Hasan Ali Yücel'in Milli Eğitim Bakanlığında ayrılmasının ardından ise enstitüleri kuran kadro tasfiye edilmiş ve yurt dışında yeni enstitüler açılrsa da bu kurumlar gözden düşmeye başlamıştır. Reşat Şemseddin Sırer'in bakanlığı esnasında 1947 yılında Yüksek Köy Enstitüsü kapatılmıştır. Bu dönemde enstitülerle ilgili 8 yasal düzenleme yapılmıştır. Özellikle muhalif partilerin yoğun eleştirilerine hedef olan enstitüler için 14 Mayıs 1950 Milletvekili Seçimi sonun başlangıcı olmuştur. Cumhuriyet Halk Partisinden iktidarı devralan ve köy enstitülerine karşı olumsuz bir yaklaşım sergileyen Demokrat Parti iktidarının 2. Yılıının sonunda Başbakan Adnan Menderes tarafından Meclise köy enstitüleri ile ilk öğretmen okullarının birleştirilmesi ve dolayısıyla

enstitülerin kapatılmasını öngören bir tasarı sunulmuştur. Bir süre bekletilen tasarının 1954 yılında yapılan genel seçimlerin ardından yasallaşmasıyla köy enstitüleri resmi olarak kapatılmıştır. Ancak enstitülerin kapatılmasına rağmen sonraki yıllarda bu kurumların var olduğu dönemde çıkarılan yasalarla ilgili değişiklikler ya da yasaların yürürlükten kaldırılması gibi gerekçelerle 4 tane daha yasal düzenleme daha yapılmıştır. Dolayısıyla 1966 yılına kadar köy enstitüleri adı yasal düzenlemelerde yer almıştır. Ancak bu kurumlarla ilgili tartışmalar siyasi, sosyal, eğitim veya ekonomik gerekçelerle uzun süre devam etmiş ve köy enstitüleri Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinin en çok tartışılan eğitim ve öğretim kurumlarından biri olmuştur.

KAYNAKÇA

I. Resmi Yayınlar

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 1, Birleşim: 103, 27 Haziran 1963 Perşembe - Birleşim: 140, 19 Eylül 1963 Perşembe; Dönem: 2, Birleşim: 91, 24 Nisan 1967 Pazartesi - Birleşim: 26, 10 Ocak 1969 Cuma.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, İçtima: 11, 13 Mart 1924 Perşembe - İçtima: 75, 22 Mart 1926; Devre: 5, İnikat: 71, 4 Haziran 1937 Cuma - İnikat: 79, 11 Haziran 1937 Cuma; Devre: 6, İnikad: 37, 7 Temmuz 1939 Cuma - İnikad: 30, 22 Mart 1940 Cuma - İnikad: 40, 15 Nisan 1940 Pazartesi - İnikad: 41, 17 Nisan 1940 Çarşamba - İnikat: 68, 3 Haziran 1942 Çarşamba - İnikat: 75, 19 Haziran 1942 Cuma; Devre: 10, İnikat: 21, 26 Aralık 1956 Çarşamba - Yirmi yedinci İnikat, 18 Ocak 1957 Cuma - İnikat: 30, 25 Ocak 1957 Cuma - İnikat: 55, 5 Nisan 1957 Cuma - İnikat: 56, 8 Nisan 1957 Pazartesi - İnikat: 61, 19 Nisan 1957 Cuma.

TBMM Tutanak Dergisi, Devre: 8, Birleşim: 44, 14 Şubat 1947 Cuma - Birleşim: 46, 19 Şubat 1947 Çarşamba - Birleşim: 75, 18 Haziran 1947 Çarşamba - Birleşim: 81, 4 Eylül 1947 Perşembe - Birleşim: 55, 5 Mayıs 1948 - Birleşim: 60, 17 Mayıs 1948 Pazartesi - Birleşim: 61, 21 Mayıs 1948 - Birleşim: 62, 24 Mayıs 1948 - Birleşim: 1, 1 Kasım 1948 - Birleşim: 50, 14 Mart 1949 Pazartesi - Birleşim: 46, 16 Kasım 1949 Çarşamba - Birleşim: 19, 19 Aralık 1949 Pazartesi - Birleşim: 20, 21 Aralık 1949 Çarşamba - Birleşim: 65, 15 Mart 1950 Çarşamba - Birleşim: 71, 23 Mart 1950 Perşembe - Birleşim: 72, 24 Mart 1950 Cuma - Birleşim: 44, 11 Kasım 1950 Cumartesi - Birleşim: 48, 16 Kasım 1950 Perşembe; Dönem: 9, Birleşim: 56, 2 Nisan 1952 Çarşamba - Birleşim: 64, 25 Nisan 1952 Cuma - Birleşim: 67, 2 Mayıs 1952 Cuma - Birleşim: 81, 6 Haziran 1952 Cuma - Birleşim: 85, 16 Haziran 1952 Pazartesi - Birleşim: 31, 20 Ocak 1954 Çarşamba - Birleşim: 34, 27 Ocak 1954 Çarşamba.

Resmi Gazete, 26 Haziran 1947 Perşembe - 24 Şubat 1947 Pazartesi - 10 Eylül 1947 Çarşamba - 31 Mayıs 1948 Pazartesi - 18 Mart 1949 Cuma - 2 Ocak 1950 Pazartesi - 18 Şubat 1950 Cumartesi - 31 Mart 1950 Cuma - 7 Mayıs 1952 Çarşamba - 4 Şubat 1954 Perşembe - 2 Şubat 1957 Cumartesi - 26 Nisan 1957 Cuma - 16 Ocak 1964 Perşembe - 18 Ocak 1969 Cumartesi.

II. Süreli Yayınlar

Akşam

Akşam Postası

Cumhuriyet

Son Posta

Tan

III. Kitaplar

AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi*, Alfa Basım Dağıtım, Ankara, 2001.

Birinci Maarif Şurası (17-29 Temmuz 1939), MEB Basımevi, İstanbul, 1991

BÜYÜKTOLU, Recep, *Milletvekili Genel Seçimlerinde DP'nin Seçim Propagandaları (1946- 1957)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2021.

GAZALCI, Mustafa, *Köy Enstitülerinin Meclis Süreci: (Kuruluş, Gelişme, Karalama, Kapanış ve Sonrası)*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 2019.

GEDİKOĞLU, Şevket, *Evreleri, Getirdikleri ve Yankılarıyla Köy Enstitüleri*, İş Matbaacılık ve Ticaret, Ankara, 1971.

KIRBY, Fay, *Türkiye'de Köy Enstitüleri*, Yay. Haz. Engin Tonguç, Güldikeni Yayınları, Ankara, 2000.

Köy Eğitimini Yetiştirme Kursları Müfredat Programı Taslağı, Devlet Basımevi, İstanbul, 1938.

OĞUZKAN, A. Ferhan, "Köy Enstitüleri Öğretim Programı", *Kuruluşunun 50. Yılında Köy Enstitüleri*, Eğitim-Der Yayınları, Ankara, 1990.

TAŞDEMİRCİ, Ersoy, "Hasan Ali Yücel'in Türk Milli Eğitimine Hizmetleri", *100.Doğum Yıldönümünde Hasan Ali Yücel*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1998.

TONGUÇ, Engin, *Bir Eğitim Devrimcisi İsmail Hakkı Tonguç*, Yeni Kuşak Köy Enstitüleri Derneği Yayınları, İzmir, 2007.

UYAR, Bahattin, *Tonguç'un Eğitimcileri*, Aktaş Matbaası, Ankara, 2000.

IV. Makaleler

- ALTUNYA, Niyazi, "Köy Enstitüsü Uygulamalarından Çıkan Sonuçlar", *Mülkiye Dergisi*, C.25, S.229, ss. 323-338.
- ARMAN, Hürrem, "Köy Enstitülerinin Kuruluşu ve Düzeni", *Eğitim Mücadelesi Köy Enstitüleri Özel Sayısı*, İstanbul, 1980, ss. 25-29.
- ARMAN, Hürrem, "Köy Enstitüleri ve Getirdikleri", Kuruluşunun 36. Yıldönümünde Köy Enstitüleri, *Yeni Toplum Dergisi*, S.5, Nisan 1976, ss. 5-14.
- BAHADIR, Ziyet, "Köy Enstitüsü", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.26, Ankara, 2002, ss. 283-285.
- BİNBAŞIOĞLU, Cavit, "Hasan Ali Yücel'in Bakanlığı Döneminde Uygulanan 'Köy İlkokul Programı Projesi' İle Köy ve Bölge Meslek Kursları Öğretim Programı Taslağının Eğitim Bilimleri Açısından Değerlendirilmesi", *Doğumunun 100. Yıldönümünde Hasan Ali Yücel Sempozyumu Aralık 1997*, İzünider Yayınları, İzmir, 1997, ss. 147-158.
- BİNBAŞIOĞLU, Cavit, "Köy Enstitülerinde Öğretim Programları", *Abece*, S. 49, 1990, ss. 46-60.
- BÜTÜNER, Zübeyir, "Eğitim Devrimcisi İsmail Hakkı Tonguç ve Köy Enstitüleri", *Kuruluşunun 70. Yılında Bir Toplumsal Değişim Projesi Olarak Köy Enstitüleri Sempozyumu (14-17 Nisan 2010)*, Kastamonu, 2010, ss. 102-121.
- ÇAKMAK, Fevzi, "Kuruluşundan Kapatılışına Kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi İçerisinde Köy Enstitülerine Yönelik Muhalefet", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.VI, S.15, 2007, ss. 221-250.
- KALYONCUOĞLU Zeynep, "Köy Enstitüleri'nde Hasan Ali Yücel'in Yeri", *Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Folklor Edebiyat Dergisi*, C.16, S.64, 2010, ss. 237-244.
- SAZAK, Mehmet, "Köy Enstitülerinin Evreleri", *Kuruluşunun 70. Yılında Bir Toplumsal Değişim Projesi Olarak Köy Enstitüleri Sempozyumu (14-17 Nisan 2010)*, Kastamonu, 2010, ss. 208-224.
- TANİLLİ, Servet, "Köy Enstitüleri ve Mirası: Gerçekler ve Gelecek", *Kuruluşunun 70. Yılında Bir Toplumsal Değişim Projesi Olarak Köy Enstitüleri Sempozyumu (14-17 Nisan 2010)*, Kastamonu, 2010, ss. 12-27.

TÜRKMEN, İsmet, TBMM Zabıt Cerideleri (Tutanakları) Işığında Köy Enstitüleri'nin Kapatılış Sürecine Dair Bir Değerlendirme", Kuruluşunun 70. Yılında Bir Toplumsal Değişim Projesi Olarak Köy Enstitüleri Sempozyumu (14-17 Nisan 2010), Kastamonu, 2010, ss. 752-774.

YILMAZ, Mehmet Serhat, "TBMM Zabıt Ceridelerine (Tutanaklarına) Göre Köy Enstitülerinin Kuruluş Süreci", Kuruluşunun 70. Yılında Bir Toplumsal Değişim Projesi Olarak Köy Enstitüleri Sempozyumu (14-17 Nisan 2010), Kastamonu, 2010, ss. 102-121.

V. Tezler

AKTAŞ, Ayşe, *İvriç Köy Enstitüsü*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2006.

VI. İnternet Kaynakları

<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar>, (Erişim: 03.01.2024).

Extended Abstract

The village institutes, which were the work of the Republican People's Party, were teacher training schools that took place in the Turkish education and training system between 1940 and 1954. It was an important educational move that brought the values of Republican Türkiye to the remotest corners of the country, brought the villagers together with the new regime, and aimed to integrate them and rural development. It is the product of the idea of realizing and developing economic, social and cultural activities that will facilitate life in the countryside with a modern and universal consciousness, as well as the educational activities needed in the villages. Following the decisions taken in 1939 at the First Education Council, village institutes were first opened on April 17, 1940. Although these schools, which were given special importance by President İsmet İnönü and the Republican People's Party government, started their activities during the ministry of Minister of National Education Hasan Ali Yücel, the architect of the schools was İsmail Hakkı Tonguç, the General Director of Primary Education. First, the village teacher schools in Eskişehir-Çifteler, İzmir-Kızılçullu, Kırklareli-Kepirtepe, Kastamonu-Gölköy were transformed into village institutes. Between 1940 and 1948, the number of these schools reached 21. Adana-Haruniye-Düziçi, İzmit-Adapazarı-Arifiye, Antalya-Aksu, Balıkesir-Savaştepe, Isparta-Gönen, Kars-Cılavuz, Malatya-Akçadağ, Kayseri-Pazarören, Samsun-Ladik-Akpınar, Trabzon-Beşikdüzü, Konya-İvriz, Sivas-Yıldızeli, Erzurum-Pulur, Aydın-Ortaklar, Diyarbakır-Ergani-Dicle, Van-Ernis Village Institutes and Ankara-Elmadağ-Hasanoğlu High Village Institute were also opened. The curriculum of these schools, which had a five-year education period, consisted of cultural courses, agricultural courses and practices, technical courses and practices, music and folklore practices.

In 1940, the activities of the institutes became more qualified with the opening of Hasanoğlu High Village Institute in 1942. In 1943, these schools produced their first graduates and continued education and training until 1954. However, after the parliamentary elections held in 1946, the village institutes entered a process of change due to criticism. After Hasan Ali Yücel's leaving the Ministry of National Education, İsmail Hakkı Tonguç and his team were subjected to intense criticism and were dismissed and eliminated by the Minister of National Education, Reşat Şemsettin Sirer. In 1947, radical changes

were made to the curriculum of the institutes and instructor courses were terminated. Hasanoğlan High Village Institute was closed down and students were transferred to other institutes. As of 1950, female students from the institutes were transferred to girls' teacher training schools. During Celal Bayar's presidency and the Democrat Party government, important steps were taken regarding these schools, whose activities and graduates were the subject of great controversy from time to time. In the 1952-1953 academic year, the programs of primary teacher schools and village institutes were merged. The duration of education in village institutes was increased from five to six years. 1954 was the year when the village institutes came to an end. With the Law No. 6234, which entered into force on February 4, 1954, the village institutes were closed and the buildings of these institutions were transformed into primary teacher schools.

In our study, the legal arrangements made in the Grand National Assembly of Türkiye for the reasons such as the opening, organization, elimination of the problems experienced and the closure of the village institutes, which started to be discussed in the first half of the 1930s and continued their education and training activities in many parts of Türkiye between 1940-1954, are included. These legal arrangements were analyzed under two headings: the CHP government and the DP government. Due to the difficulties encountered from time to time after the institutes started their activities and due to the criticisms directed at them, some articles of the Law No. 8803 on Village Institutes were amended and some additional laws were enacted. The 1954 Law No. 6234 on the Unification of Village Institutes and Primary Teacher Training Schools marked the end of these institutions. However, it is seen that the term "Village Institutes" was included in the laws until 1966, even after the schools were closed. These are Law Number 3238 on Village Trainers, Law Number 3704 on the Administration of Village Trainer Schools and Village Teacher Schools, Law Number 3803 on Village Institutes, Law Number 4274 on the Organization of Village Schools and Institutes, Law Number 5012 on the Amendment of the First Paragraph of Article 25 of the Law on the Organization of Village Schools and Institutes, and Supplementary Law Number 5117 on the Law on Village Institutes, Law Number 5129 on Supplementing Laws Number 3803, 4247 and 4459 to Regulate the Livelihood of Teachers Graduated from Village Institutes and Village Health Officers, Law Number 5210 on Amending the Articles of Laws Number 3803, 4274 and 4459 on the Construction of Village Schools, Teachers' Houses, Village Health Officers and Midwives' Houses and Repealing Laws Number 5012 and 5082, Law Number 5352 on Amending Article 9 of the Law on Village Institutes. Law Number 5352 on the Amendment of Article 9 of the Law Number 5352 on Village Institutes, Law number 5479 on the Amendment of Law number 5129 Supplementary to Laws number 3803, 4274 and 4459 to Regulate the Livelihood of Teachers Graduated from Village Institutes and Village Health Officers, Law number 5541 on the Amendment of the First Paragraph of Article 3 of the Law on

Village Institutes, Law number 5657 on the Addition of an Article to the Law on the Organization of Village Schools and Village Institutes, Law number 5922 on the Amendment of Article 3 of the Law number 3803 on Village Institutes. Law number 5541 on the Amendment of the First Paragraph of Article 3 of the Law on Village Institutes, Law number 5657 on the Addition of an Article to the Law on the Organization of Village Schools and Village Institutes, Law number 5922 on the Amendment of Article 5 of the Law number 3803 on Village Institutes and the Addition of a Provisional Article to this Law, Law number 5955 on the Amendment of Article 13 of the Law number 4274 on the Organization of Village Schools and Institutes and the Enforcement of the Second Paragraph of Article 15 of the same Law. Law number 6234 on the Unification of Village Institutes and Primary Teacher Training Schools, Law number 6888 on the Supplementary Law to Law Number 6234 on the Unification of Village Institutes and Primary Teacher Training Schools, Law number 6951 on the Addition of Two Clauses to the Provisional First Article of Law Number 6234 on the Unification of Village Institutes and Primary Teacher Training Schools, Law number 371 on the Amendment of Article 5 of the Law Number 371 on the Unification of Village Institutes and Primary Teacher Training Schools. Law number 371 on the Amendment of Article 5 of the Law on the Unification of Village Institutes and Primary Teachers' Schools, Law number 1079 on the Amendment of Article 2 of the Law number 6234 on the Unification of Village Institutes and Primary Teachers' Schools.